

Norsk utenrikspolitikk i en multiregional verden

Jon Olav Sliper

Masteroppgave statsvitenskap

Trondheim, juni 2011.

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse

Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Innledning.....	S. 5
Kapittel 1: USAs vekst eller fall og betydningen for Norge.....	S. 11
Stormakter og internasjonal ledelse.	
Tre bølger av amerikansk nedgang	
Norges allianseforhold til USA.	
Kapittel 2: Norsk utenrikspolitikk i en unipolar verden.....	S. 27
Norges tilknytning til USA sikkerhetspolitisk, økonomisk, og ideologisk	
Tilfeller der Norges forhold til USA har kommet i Konflikt med fredspolitikken	
En fredspolitikk som er forenelig med våre sikkerhetspolitiske interesser.	
Oppsummering av norsk utenrikspolitikk i en unipolar verden	
Kapittel 3: En multiregional verden.....	S. 37
Fremvoksende makter og forandringer i det internasjonale systemet	
En verden av regioner	
USAs rolle i en multiregionale verden	
Norges forhold til USA i en multiregional verden	
Kapittel 4 Norge i den Multiregionale verden.....	S. 51
Norges forhold til Europa i en multiregional verden	
Norges forhold til Russland i en multiregional verden	
Norges forhold til Brasil i en multiregional verden	
Norges forhold til Kina i en multiregional verden	
Norges forhold til India i en multiregional verden	
Norges forhold til Sør-Afrika i en multiregional verden	
Oppsummering av norsk utenrikspolitikk i en multiregional verden	
Avslutning.....	S. 63

Innledning:

En vanlig måte å se norsk utenrikspolitikk er å plassere Norge i et strategisk triangel med hjørner bestående av USA, Russland og Europa. Dette er en forståelse av utenrikspolitikk som stammer fra den svenske statsviteren og geografen, Rudolf Kjellén (1917: 71) som brukte et lignende bilde på svensk utenrikspolitikk. Kjellén beskrev hvordan svensk utenrikspolitikk på starten av 1900-tallet hadde utviklet seg fra å være omkranset av småstater, som fungerte som en buffer mot stormaktene, til å være omgitt av et triangel av stormakter i form av Russland, Storbritannia og Tyskland. Norsk utenrikspolitikk blir også ofte sett på som en balansegang mellom Norges respektive forhold til de tre hjørnene av triangelet. For Norge har dette triangelet bestått av Russland, Atlanterhavsmaktene (først Storbritannia og så USA) og det kontinentale Europa. Det er imidlertid mulig at denne forståelsen av norsk utenrikspolitikk begynner å bli noe utdatert.

Før vi går videre må vi stoppe litt opp og se på hva vi mener med utenrikspolitikk. En formell definisjon av utenrikspolitikk gitt av White (1989) er at utenrikspolitikk er "...that area of governmental activity which is concerned with relationships between the state and other actors, particularly other states, in the international system". Altså all kontakt stater har med aktører utenfor egne grenser. Utøvelse av utenrikspolitikk kan bli sett på som "Kunsten å styre statsskuta til innbyggernes felles beste" (Knutsen og Neumann 2002: 9). I dette ligger det en forståelse av at alle stater har interesser som de forsøker å ivareta. Utenrikspolitikken har en rekke målsetninger.

Det er fire vanlige utenrikspolitiske mål. Først har vi sikkerhet i form av å forsvare sitt eget territorium og sikre territorialstatens evne til å overleve. Deretter har vi autonomi som innebærer å kunne bestemme over sin egen skjebne og dermed formulere sine egne politiske mål og prioriteringer. Staten skal også sørge for innbyggernes felles beste noe som gjør at å skape velferd er et tredje viktig mål for utenrikspolitikken. En fjerde målsetning er prestisje som ikke nødvendigvis er et mål i seg selv, men som kan gi respekt og autoritet på den internasjonale arena som kan brukes til å oppnå andre målsetninger. Videre har man et eksternt miljø som man må manøvrere i form av det internasjonale systemet. En stor stat har muligheten til å påvirke det internasjonale systemet man operer i. For en liten stat, slik som Norge, derimot er utenrikspolitikken tilpasningens kunst.

Norges Utenrikspolitikk har gått gjennom mange faser siden Jørgen Løvland staket ut kursen ved å si at Norges utenrikspolitikk var å ikke ha noen utenrikspolitikk (Løvland sitert i Heiberg 1906: 702-717). Når Løvland sa at Norge ikke skulle ha noen utenrikspolitikk så tenkte han på den klassiske sikkerhetspolitikken og på at Norge måtte holde seg unna allianser med ”krigerstatene på kontinentet”. Norge skulle imidlertid være mer aktiv på andre internasjonale områder. Det var viktig å etablere en handelspolitikk slik at man kunne ”sikre saavidt muligt vore internationale materielle forbindelse” fremholdt Løvland i samme tale (sitert i Heiberg 1906: 702-717). Løvland som var formann i Nobelkomiteen i 21 år var også bevist på at Norge måtte arbeide for lov, rettferdighet og fred i verden. Norge skulle nedprioritere den klassiske sikkerhetspolitikken og fokusere på fred og handel. ¹

Norsk utenrikspolitikk har fremdeles tre hovedelementer i form av sikkerhetspolitikken, handelspolitikken og fredspolitikken. Disse har alle måttet tilpasse seg skiftene i det internasjonale samfunnet. I dag er de ikke vektlagt på samme måte som Løvland la opp til. Norsk Sikkerhetspolitikk har måttet tilpasse seg skiftene i det internasjonale samfunnet fra nøytralitet før første verdenskrig til en allianse med Atlanterhavsmaktene etter andre verdenskrig (Riste 2001). Handelspolitikken har også måttet tilpasse seg tiden, spesielt her forholdet til den Europeiske Union blitt en viktigere premissgiver for norsk økonomisk politikk i senere år.

Den norske freds- og engasjementspolitikken er den største konstanten i norsk utenrikspolitikk. Fra Løvland til idag har Norge holdt fast på at en fredelig verden der lov og ikke makt rå er i Norges interesse. Leira (2004, 2007) trekker fram hvordan den europeiske fredsbevegelsen på slutten av 1800-tallet slo rot i det norske handelsborgerskapet som var mottagelige for liberale fredstanker. Riste (2001) angriper spørsmålet fra en annen kant. Han har en geopolitisk tilnærming og ser på hvordan Norge på grunn av sin beliggenhet og sine naturressurser er disponert for å være en handels- og sjøfartsnasjon. Norges økonomiske interesser, beliggenhet og de politiske interessene i landet ga grobunn for at en liberal fredspolitik ble et sentralt element for norsk utenrikspolitikk. Dette sammen med en småstats tradisjonelle verdsettelse av betydningen av folkeretten. Den norske fredspolitikken har alltid blitt veid opp mot de andre interessene til Norge. Den har til tider måttet vike plass for Norges

---

¹ I sin innsettelsestale formulerte Jefferson (1801) en lignende utenrikspolitikk for USA ved å si at USAs utenrikspolitikk skulle være ”Peace, commerce, and honest friendship with all nations; entangling alliances with none”

egeninteresser, noe vi ser i blant annet Afghanistan der den sikkerhetspolitiske betydningen av vår allianse med NATO er blitt prioritert fremfor den tradisjonelle fredspolitikken.

Norsk utenrikspolitikk har vært dominert av tre dimensjoner utifra et strategisk triangel med Europa, atlantehavsmaktene og Russland som hjørner. Utenrikspolitikken må tilpasse seg utviklingen i verdenssamfunnet. Den norske adferden må tilpasse seg stormaktenes vekst og fall. Norsk utenrikspolitikk startet med at Norge skulle holde oss unna krigerstatene på det europeiske kontinentet. I følge Robert Kagan (2002) har disse statene gått bort fra maktpolitikken og inn i en verden av lover og regler. Atlantehavsmaktene i det strategiske trianget har gått fra å være Storbritannia til USA. Og Russland har forandret seg fra en kommunistisk supermakt til å bli en autokratisk stormakt. Dette er endringer som Norsk utenrikspolitikk har måttet ta innover seg. Man kan da spørre hvilke tilpasninger har Norge gjort? Og hvilke tilpasninger vil norsk utenrikspolitikk måtte gjøre i fremtiden. Dette er endringer på systemnivå og det er på systemnivået at jeg vil holde min diskusjon av norsk utenrikspolitikk.

Norsk utenrikspolitikk har lenge vært sentrert rundt USA. USA har vært Norges viktigste allierte etter andre verdenskrig. Da USA steg frem som den ledende makten i verden etter andre verdenskrig så tok de også over den rollen som Storbritannia tidligere hadde spilt som ordensmakt og som sikkerhetsgarantist for Norge (Riste 2001). Alliansen med USA er noe som Norge har holdt fast på. Først i det bipolare systemet under den kalde krigen, der frykten for Sovjetunionen forsterket båndene til USA. Etter den kalde krigen gikk verden inn i et unipolart verdenssystem der USA var den klart dominerende makten. I disse omgivelsene var det naturlig for Norge å fremdeles holde fast på den nære tilknytningen til USA. Nå er det imidlertid ting som tyder på at Norges forhold til USA kan være i ferd med å endre seg.

Verden er i forandring. Nye store aktører har vokst frem, som for eksempel BRICS landene. Som med sin sterke økonomiske vekst blir betraktet som mulige utfordrere til USA av blant annet Zakaria (2008), Klare (2009) og andre. Vi ser samtidig en ny bølge av spådommer om at USAs dominans går mot slutten, at USAs relative makt er fallende og nye stormakter stiger frem (Buzan 2004; Khanna 2008; Reid; 2004). Som følge av dette kan det se ut som vi er på vei fra en unipolar verden og inn i en multipolar verden. Dette er godt mulig, men det ligger nok ikke i den nære fremtid. I et tidsperspektiv som strekker seg en mannsalder frem i tid så er det grunn til å tro at det er mulig at det kommer et skifte i det internasjonale systemet, men

ikke nødvendigvis til en multipolar verden. Jeg vil her fremme en tanken om at denne utviklingen ikke nødvendigvis fører til en multipolar, men at verden heller står fremfor en periode med multiregionalitet. Det er her nødvendig å skille mellom en multipolar og en multiregional verden. Altså forskjellen mellom en verden med flere globale makter på den ene siden og på den andre en verden med en global makt, USA, som er i stand til å utøve makt i alle verdens regioner, mens flere regionale stormakter vil kunne oppnå en lokal maktbalanse med USA. I en multiregional verden er dette mulig på grunn av at USAs ressurser vil være spredt tynt som følge av press fra mangfoldige regionale stormakter. Spørsmålet jeg vil stille er hvordan vil Norges tilpasse seg en slik verden. Hvordan skal vi tenke oss at norsk utenrikspolitikk ser ut i en verden med flere stormakter? Vil en slik verden være multipolar? Endringene vil bringe nye utfordringer for Norsk utenrikspolitikk ved at man Norge må ta hensyn til de fremadstormende maktene og se på i hvilken grad for eksempel Norges tradisjonelle fredspolitikk kommer i konflikt med vårt forhold til disse maktene. Men det er ikke sikkert at USAs relative fall automatisk innebærer multipolaritet. De fleste av de fremvoksende maktene er så langt kun regionale maktfaktorer. De har i liten grad vist evnen til å påvirke det internasjonale systemet slik som man skulle forvente av en pol. Det er mulig at vi står ovenfor en tid som fremdeles er unipolar, men som også er multiregional. En verden med en rekke regionale stormakter som hver og en kan utfordre den globale hegemonens innflytelse i sin region, men ikke globalt.

Spørsmålet for denne oppgaven blir da: *Hvordan vil Norges adferd i en unipolar, men multiregional verden skille seg fra Norges adferd i en unipolar verden?*

Jeg vil tilnærme meg dette spørsmålet ved å drøfte to mulige scenarioer for norsk utenrikspolitikk. Det første scenarioet er en verden der USA fremdeles er den dominerende makten. Jeg vil i kapittel 1 ta for meg debatten rundt USAs fall som verdens hegemon og vurdere de militære, økonomiske og idepolitiske faktorene som taler for at USA skal forbli den dominerende makten i det internasjonale samfunnet i overskuelig fremtid. Jeg vil her se på tre bølger med spådommer om USAs forestående fall og sammenligne fellestrekkene i disse. Videre vil jeg raskt ta for meg Norges forhold til USA og vise hvordan norsk sikkerhetspolitikk er knyttet til USAs posisjon i verden.

Norges forhold til USA vil jeg ta med meg videre til kapittel 2 der jeg ser nærmere på Norges sikkerhetspolitiske, økonomiske og idepolitiske tilknytning til USA og vurderer hvordan dette

vil se ut i en fortsatt unipolar verden. Jeg vil spesielt ta for meg de tilfellene der Norges sikkerhetspolitiske tilknytning til USA har kommet i konflikt med Norges idealistiske fredspolitikk og problematisere i hvilken grad det er mulig å føre en fredspolitikk som er forenelig med Norges sikkerhetspolitiske interesser.

I kapittel 3 vil jeg presentere det andre scenarioet for norsk utenrikspolitikk. Jeg vil først se på USAs mulige rivaler i form av de fremvoksende maktene i det internasjonale samfunnet. Jeg vil her fremme et scenario om en unipolar, men multiregional verden. USAs rolle og Norges forhold til USA i en multiregional verden vil her være viktige elementer.

I kapittel 4 vil jeg ta for meg Norges forhold til de andre maktsentrene i den multiregionale verden og se på deres betydning for Norges sikkerhet-, handel- og fredspolitikk. Her vil jeg se hvordan det er store forskjeller på hvor viktige de forskjellige nye maktene er for Norge og hvordan de byr på forskjellige utfordringer.

Kapittel 1: USAs vekst eller fall og betydningen for Norge

Når Norge legger opp sin utenrikspolitikk så gjøres dette på bakgrunn av en forståelse av hvordan det internasjonale samfunnet er organisert. De siste 20 årene har dette vært et enkelt bilde å tegne: Verden har hatt kun en dominerende makt. Ingen andre makter har vært i nærheten av å være i posisjon til å kunne utfordre USA som den dominerende makten. Til tross for dette har vi nå en debatt om hvorvidt USAs posisjon som hegemon er på hell. Dette er en debatt vi har hatt helt siden euforien over den kalde krigens slutt kom litt på avstand.

Et av de første argumentene som kom var at etter den kalde krigens slutt, da USA ikke lenger hadde en klar motstander, så ville hard makt bli mindre viktig og USAs posisjon ville bli svekket (Nye 1991; Haass 1997) Vi fikk spådommer om at makt og innflytelse i det internasjonale samfunnet vil bli mer jevnt fordelt og at dette ville føre med seg en tilbakekomst av et internasjonalt system dominert av balansering mellom stormaktene (Kupchan 1999: 20-27). Samuel Huntington snakket på samme tidspunkt om at USAs unipolare øyeblikk snart ville gå over til en multipolar virkelighet (1999: 35-40). Til tross for disse spådommene har man ikke sett at USA så langt har mistet sin posisjon i det internasjonale samfunnet. Og det er ingen land som så langt har gjort et seriøst forsøk på å etablere noen motvekt til USAs makt. Wohlforth (2002, 2009) hevder at avstanden mellom USA og de resterende maktene er så stor at det er tvilsomt om en slik balansepolitikk kan lykkes.

Før man går videre kan det være fornuftig å ha en klar definisjon om hva man mener med makt. Jeg kommer til å bruke en definisjon på at makt er evnen til å påvirke andre staters adferd. Denne makten kommer som et resultat av en stats styrke i form av kapabiliteter og viljen eller evnen til å omsette disse kapabilitetene til makt (Freeman 1997: 3). Det tre hovedelementer av kapabiliteter som en stat kan bruke til å påvirke andre stater. Den første er militærkapabiliteter, som er en form for straffemakt. Her er trusselen om bruk av denne straffemakten ofte et like viktig verktøy som selve bruken. Det andre elementet i en stats makt er økonomiske kapabiliteter, dette kan man betegne som belønningsmakt. Det tredje elementet av makt er kulturell og ideologisk påvirkningskraft. Waltz (1979: 131) påpeker at en stat ikke automatisk blir en stormakt bare ved å være dominerende i en av disse makt kategoriene. I følge Waltz kreves det en kombinasjon økonomisk og Militær styrke for å kun være en stormakt. Militære og økonomiske kapabiliteter som er kjernen i det klassiske makt-

begrepet blir ofte betegnet som hard makt. Disse to elementene av maktbegrepet henger klar sammen med staters egeninteresser og er sterkt knyttet opp mot sikkerhets- og handelspolitikk. I tillegg til den harde makten har vi myk makt i form av kulturell og ideologisk påvirkningskraft som i nyere tid har blitt et viktig del av makt begrepet (Nye 1991). Dette er den delen av maktbegrepet som er sterkest knyttet opp mot fredspolitikken. De tre elementene som utgjør staters makt knytter seg altså opp mot de tre hovedelementene som Norsk utenrikspolitikk består av.

Dette kapitlet skal ta for seg USA sin posisjon i verden og se på de faktorer som taler for at USA skal kunne opprettholde sin posisjon som den ledende makten i verden. I forbindelse med dette kommer jeg til å komme inn på spådommene rundt USAs forestående fall og se likheter mellom de spådommene man har i dagens debatt og tidligere debatter rundt samme tema. Kapitlet avsluttes med en diskusjon av Norges allianse med USA og spørsmålet om i hvilken grad argumentene for dette forholdet fremdeles er tilstede i en fremdeles unipolar verden.

Stormakter og internasjonal ledelse

Det er mye som taler for at USA vil kunne opprettholde sin posisjon i det internasjonale systemet. USA er i en særstilling militært. Aldri tidligere har en aktør vært så dominerende militært. Wohlforth (2009) argumenterer for at forskjellen mellom USA og de andre stormaktene militært er større noen annen hegemon i historien har hatt. I tillegg har vi den situasjonen at den nest største makten militært er landene i Europa, som er blant USAs fremste venner og alliansepartnere. Det å gi en nøyaktig sammenligning av militær styrke er vanskelig på grunn av de teknologiske forskjellene mellom landene. Disse er vanskelig å kvantifisere og gjør at man ikke bare kan telle antall soldater eller stridsvogner. Videre har vi at forskjellene i lønnsnivå gjør at man får betydelig flere soldater per dollar i land som Kina og dette gjør at militære utgifter heller ikke er en perfekt indikator. Den er imidlertid den beste vi har. Hvis man da ser på USAs militære utgifter sammenlignet med de andre landene som bruker mest penger på forsvar så ser man raskt hvor stor forskjellen er.

Tabell nr: 1 Militærutgifter hos verdens 8 ledende stormakter

	Militærbudsjett 2009 i Milliarder dollar	Andel av Stormaktenes Militærbudsjett
USA	663,3	60,79 %
Kina	98,8	9,05 %
Storbritannia	69,3	6,35 %
Frankrike	67,3	6,17 %
Russland	61,0	5,59 %
Japan	46,9	4,29 %
Tyskland	48,0	4,40 %
India	36,6	3,35 %
Stormaktene Totalt	1091,1	100,00 %

Kilde: Stockholm International Peace Research Institute (2009)

Vi ser utifra tallene i tabell 1 at USA har et militærbudsjett som er betydelig større enn de neste sju mektigste militærmaktene tilsammen. Og av disse sju er det bare Kina, Russland og India som ikke er alliert med USA. Disse tallene viser klart og tydelig at Wohlforth (2002) har et sterkt argument når han forklarer grunnen til at vi ikke har fått noen motbalansering mot amerikanske interesser: kapabilitetsgapet mellom USA og de andre stormaktene er så stort at det er tvilsomt om noe slikt vil kunne lykkes. Her har vi også et klart collective-action problem i form av at ingen av stormaktene vil ta på seg den kostnaden og mulige risikoen det er å ta ledelsen i et forsøk på å opprette en motvekt til amerikansk militærmakt.

Det er også andre argumenter for hvorfor man ikke har hatt en sterk motvekt til USA. Et av dem fra hegemonisk stabilitetsteori er at en dominerende stat produserer kollektive goder i form av stabilitet (Walt 2006; Jervis 2006). Når flere av de andre stormaktene, spesielt de europeiske landene og Japan, oppfatter USA som en vennligsinnet makt så har de svært få incentiver for å utfordre USAs posisjon. Dette ville ha undergravet en status quo situasjon som er svært gunstig for disse landene. De nytter godt av stabiliteten som USA opprettholder mens de slipper selv å ta kostnaden med å opprettholde de militære styrkene som er nødvendig for å sikre denne stabiliteten. For Europa sin del kunne man aldri ha bygd opp de

europiske velferdsstatene hvis man samtidig skulle ha opprettholdt egne militære styrker store nok til å ivareta Europas sikkerhetsbehov uten støtte fra USA.

Tabell 1 viser at USA har en enorm ledelse militært i dag. Dette er imidlertid et øyeblikksbilde, og viser verken trenden eller vekstraten. Det er flere som hevder at land som Kina og India, som de senere årene har økt militærbudsjettene sine betraktelig, er i en vekstprosess der de over tid kan ta igjen USAs militære kapabiliteter eller i det minste redusere avstanden. Figur 1 viser trenden i militærbudsjettene til de åtte største militærmakene siden den kalde krigen slutt. Vi ser at USAs militærbudsjetter var jevnt synkende fra slutten av 1980-tallet, med et lite hopp i forhold til den første Gulfkrigen, helt fram til 2001. I samme periode var militærbudsjettene til de andre landene relativt stabile, med en svak synkende trend hos Japan og de europeiske nasjonene inkludert Russland. Både Kina og India hadde en svak stigende trend.

Figur 1 viser også at USAs militærutgifter² har vært bratt stigende etter 2001, dette som følge av 11 september, to kriger og en sterkere satsing på det militære. Også for USAs allierte snudde den fallende trenden i satsingene på forsvaret etter 11. september. Kina økte vekstraten i militærbudsjettene i takt med den økte økonomiske veksten, det vil si at Kina opprettholdt en satsing på det militære som tilsvarte mellom 2,0 og 2,2% av BNP i hele perioden 2001 til 2010. Til sammenligning hadde Kina en satsing på rundt 2,5% i perioden 1988 til 1993 før man gikk ned på et nivå på rundt 1,7 % på midten av 90-tallet (SIPRI 2009). Kina vekst i militærutgifter er dermed i all hovedsak et resultat av den økte økonomiske veksten.³ Kinas militære kapabiliteten stiger dermed raskt, hvis vi forutsetter at Kinas militære utgifter vil stige jevnt i samme takt som den økonomiske utviklingen slik som vi har sett de siste ti årene så vil det ta litt over 30 år før Kina har fire-doblet militærbudsjettet sitt og er på et nivå rundt 380 milliarder dollar (2009 verdi) og ligge på samme totalnivå som USA før krigen mot terror. Dette overslaget hviler imidlertid på flere forutsetninger, en av dem er at Kinas økonomiske vekst fortsetter med mellom 9-11% i året og at Kina holder prosentandelene som brukes på forsvar konstant.

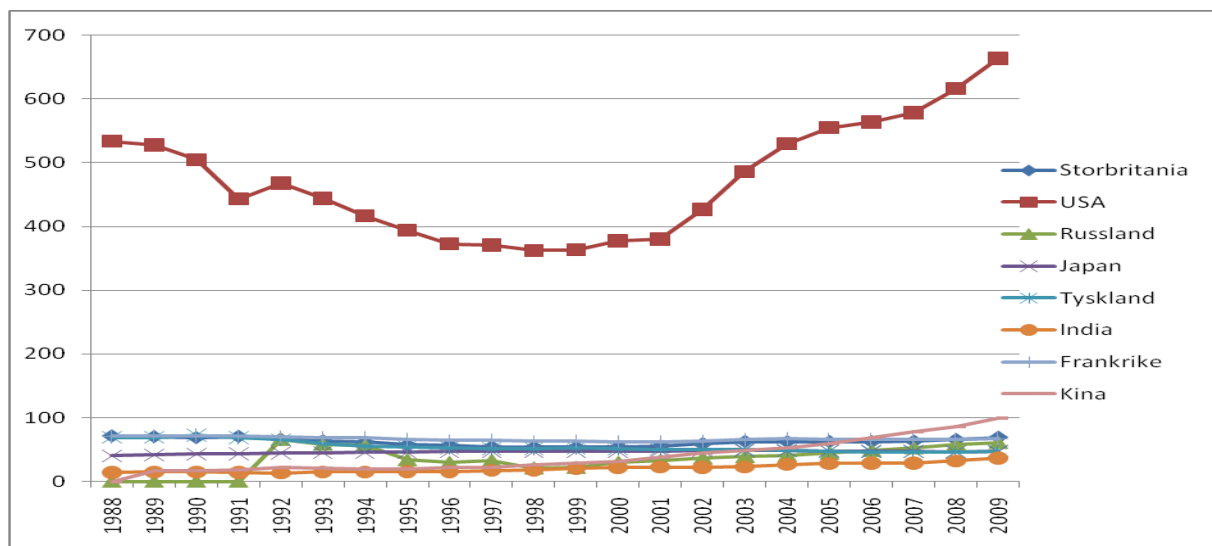
---

² Merk her at ikke alle de ekstraordinære kongress bevilgningen til krigene i Afghanistan og Irak er med i disse tallene.

³ Her må man imidlertid være litt forsiktige med hvor mye vekt man legger på disse tallene. Det er usikkerhet rundt både hvor stor Kinas økonomiske vekst egentlig er og når det kommer til Kinas militære utgifter er alt vi har estimerer.

Hvis man ser på India så har også det landet en gradvis økning av militærbudsjettene år for år. Her er det verdt å merke seg at India i motsetning til Kina ikke har økt militærutgiftene proporsjonalt med den økonomiske veksten; i India har andelen av BNP brukt på det militære i periodene 2000 til 2009 sunket fra 3,2% til 2,6% . Når man ser på utviklingen i militærutgiftene er det dermed klart at i den nære fremtid er det ingen makter som har evnen til å kunne utfordre USA som den klart ledende militære makten. Hvis noen land skulle kunne gjøre dette, vil det kreve en massiv økning i andelen av BNP brukt på forsvaret samtidig som man har en sterk økonomisk vekst over tid.

Figur Nr: 1. Trenden i militærbudsjetter i perioden etter den kalde krigen. Stormaktens militærbudsjetter i milliarder av 2008 dollar.

Kilde: Stockholm International Peace Research Institute (2009)⁴

Det er ikke bare militære kapabiliteten som er avgjørende. Som vist av blant annet Paul Kennedy (1987) er den økonomiske kraften til et land også viktig: En moderne stormakt må ha et solid økonomisk grunnlag. Det er det ingen tvil om at USA har. Økonomisk har USA en rekke store fordeler som er med på å styrke deres posisjon i verdenssamfunnet. De har et stort internt marked som historisk har gjort at USA har generert mye av sin egen vekst gjennom intern handel. Utenrikshandelen utgjør en mindre andel av USAs økonomi enn det den gjør i de andre økonomiske stormaktene. Få andre makter, muligens kun Kina, India og Russland er store nok både i geografi og befolkning til å kunne generere et internt marked slik som USA har.

⁴ Merk her at Russland sin militærutgifter er satt til null i perioden før 1992, dette henger sammen med at Russland som nasjon ikke eksisterte før Sovjetunionens fall.

Et annet element er at dollaren er den viktigste valutaen i verden i forhold til prissetting på en rekke strategiske viktige varer slik som olje, kobber og aluminium. I tillegg er dollaren også referansevaluta for en rekke andre valutaer og en veldig stor andel av interstatlige lån (også der USA ikke er en part) er nominert i dollar. Dette gjør at USA har gunstige økonomiske effekter som følge av seigniorage.⁵ En amerikansk råvarebedrift som har operasjoner i utlandet har ikke samme valutarisiko som norske råvarebedrifter som har drift utenfor Norges grenser siden alle transaksjoner uansett skjer i dollar.

Tabell nr: 2 Verdens største økonomier, tall i millioner dollar

	BNP 2010 (ppp)	Prosent av verdens økonomien		BNP 2010 (nominell)	
Verden Totalt	74,004,249		Verden Totalt	61,963,429	
EU	15,150,667	20,5 %	EU	16,106,896	26,0 %
USA	14,624,184	19,8 %	USA	14,624,184	23,6 %
Kina	10,084,369	13,6 %	Kina	5,745,133	9,3 %
Japan	4,308,627	5,8 %	Japan	5,390,897	8,7 %
India	4,001,103	5,4 %	Tyskland	3,305,898	5,3 %
Tyskland	2,932,036	4,0 %	Frankrike	2,555,439	4,1 %

Kilde: IMF (2010)

Hvis man ser på den amerikanske økonomien i forhold til til resten av verden så ser man raskt at også her er det et stort gap mellom USA og resten av verden. Samlet har EU landene en større økonomi, men det er ingen av de enkelte landene i Europa som er i nærheten av USA når det gjelder økonomisk styrke. Hvis man bruker kjøpekraftjusterte tall (ppp)⁶ så er Kinas andel av verdensøkonomien tilsynelatende ikke så mye mindre enn USAs. De to landene har andre- og tredjeplass på listen over verdens største økonomiske enheter, like etter EU. USAs økonomi er bare rundt 45% større enn Kinas. I forhold til neste land på listen, Japan, så er

⁵ Italiensk uttrykk som viser til den økonomiske gevinsten av å være den som kontrollerer trykningen av penger. Brukes også til å beskrive de økonomiske fordelene ved å kontrollere en dominant valuta.

⁶ PPP eller purchasing power parity er en metode for å kjøpekraftjustere BNP tall. Dette gir i enkelte tilfeller et bedre bilde av den reelle økonomiske situasjonene enn nominelle tall. Dette gjelder spesielt for land med liten grad av integrasjon i verdensøkonomien eller enkelte land, f.eks Kina, som har politiske fastsatte valutamål som ikke nødvendigvis gjenspeiler den faktiske økonomiske situasjonen.

USAs økonomi tre ganger så stor. Bruker man nominelle tall er forskjellen mellom USA og resten av verden betydelig større. Her kan man diskutere frem og tilbake i det endelige om hvordan Kina har en politisk bestemt valutapolitikk som ikke gir et riktig bilde i forhold til kjøpekraft eller hvordan QE-1 og QE-2 gjør det samme i forhold til Dollaren.⁷ Poenget er at uansett hvordan man vrir og vender på det så er det ikke en eneste annen nasjon som er i nærheten av USA økonomisk. Og selv med en kraftig vekst i Kina så er det mest optimistiske estimatene at hvis de to landene holder samme vekstrate som de siste 10 årene, så vil Kina ikke komme på nivå med USA før tidligst i 2030 (O'Neill 2007). Dette betyr at USA vil kunne beholde sin dominerende økonomiske posisjon i lang tid fremover.

Det er ikke bare militært og økonomisk at USA har en dominerende posisjon. Amerikas kulturelle og ideologiske påvirkning må ikke undervurderes. Dette er faktorer som er vanskelig å kvantifisere. Vi må imidlertid ikke glemme at amerikanske-, eller mer korrekt ,vestlige- verdier har fått en stor betydning i internasjonal politikk. Menneskerettigheter og ytringsfrihet har fått et stort gjennomslag i internasjonale organisasjoner slik som FN. Ideene om demokrati og menneskerettigheter har slått dype røtter i befolkningen i mange land. Dette ser man blant annet ved at det kommer krav om demokratiske reformer i stadig flere land. Sist har man sett dette i forhold til opprørene i den arabiske verden. Amerikansk eller vestlig kapitalisme er på fremmars i stadig nye deler av verden slik som Russland, India og ikke minst Kina. Amerikanske varemerker som Coca Cola og McDonalds er å finne i de fleste land i verden. I Beijing rett over gaten fra det Kinesiske forsvarsdepartements hovedkontor, finner man en McDonaldsrestaurant. Et bedre monument på den amerikanske kapitalismens fremgang er vel vanskelig å finne. Også på andre områder ser man USAs ideologiske påvirkningskraft. USA har universiteter og forskningsinstitusjoner som er blant de best anerkjente i verden, noe som gjør at USA fører an i den akademiske diskusjonen på de fleste fagfelt. USAs akademiske kraft ser man uttrykt blant annet ved antall nobelpriser.⁸

Utenlandske studenter kommer til USA i store antall og tar med seg ikke bare kunnskap, men

---

⁷ Spørsmålet om den kinesiske valutaen har riktig verdsetting har lenge vært et opphetet spørsmål i handelsforhandlinger mellom USA og Kina. I det siste har denne debatten fått en ny vri som følge av den amerikanske politikken med quantitative easing, dette har foregått i to runder gitt betegnelsen QE1 og QE2 og det er spekulasjoner om det muligens kommer en QE3. QE programmene går ut på at den amerikanske sentralbanken trykker penger som den bruker til å kjøpe tilbake amerikansk statsgjeld. Dette har ført til at USA har blitt gjenstand for den samme kritikken som de tidligere har rettet mot Kina.

⁸ Hvis man tar nobel prisene (med unntak av fredsprisen) har 217 gått til USA, med Storbritannia på andre plass med 73 priser og Tyskland med 57 priser på tredjeplass. (Nobelprize.org 2011)

også amerikanske idealer og amerikansk kultur tilbake til sine hjemland. Dette er påvirkningskraft som er vanskelig å måle, men som man ikke skal glemme.

Når man ser på disse feltene samlet er det klart at USA er dominerende både militært, økonomisk og kulturelt. Og det er lite som tyder på at dette vil forandre seg med det første. Med fare for å sitere Mark Twain må jeg si at ryktet om USA sitt nært forestående fall er betydelig overdrevet.

Tre bølger av amerikansk nedgang.

Mange har spådd USA sitt fall som hegemon. Så langt har alle spådommen blitt gjort til skamme. Etter andre verdenskrig har man til enhver tid hatt profeter som har spådd at USA sitt fall er rett rundt hjørnet. I mange tilfeller har disse spådommene vært drevet av politisk motivert ønsketenkning.

Disse spådommene har dannet tre separate spådomsbølger om USA sitt fall. Alle tre innledet med akademiske begrunnede argumenter for hvorfor USA sitt fall var forestående. Disse tre bølgene er alle knyttet opp mot en tid der USAs makt og prestisje i det internasjonale samfunnet var satt under press.

Den første bølgen kom under og litt i etterkant av Nixons tid som president i USA. En klar representant for denne bølgen av spådommer er Johan Galtung (1972). I boken *European Community: A superpower in the Making* fremmet han en tanke om at samlingen av Europa som en mulig ny supermakt kunne utfordre USA sin posisjon i den vestlige verden. Et argument som absolutt var i tiden i forhold til det stadium den europeiske integrasjonsprosessen hadde kommet til på starten av 1970-tallet. Galtungs spådom hvilte også på svakheten i det som Galtung betegnet som USAs krigsøkonomi.

Bakteppet for denne spådommen var et USA som på denne tiden var innviklet i en svært kostbar og tilsynelatende uvinnelig krig i Vietnam. TV hadde på denne tiden også for alvor blitt allemannseie og man fikk for første gang reportasjer direkte fra slagmarken som brakte krigens virkelighet inn i stuen til folk. Resultatet av dette ble en sterkt økende motstand mot krigen innad i USA. Reaksjonene var ikke bare å finne i USA, dette tærte på USAs prestisje internasjonalt og stadig flere land også trofaste allierte kritiserte USAs fremtreden. Norges utenriksminister John Lyng hadde alt i 1967 kritisert USA i FN's generalforsamling. Dette

etter lang tid å ha holdt en lav profil på Vietnamspørålet som følge av Norges nære forhold til USA (Riste 2001 : 260).⁹ Vietnamkrigen var ikke bare kostbart i menneskeliv den koster også økonomisk. Krigen ble utkjempet i en periode der verden ennå bruke gullstandard som var knyttet opp mot dollaren. Det ga USA stor innflytelse på verdensøkonomien og USA hadde en større økonomisk gevinst i form av seigniorage enn det USA har i dagens dollarøkonomi med flytende kurs. Det betydde imidlertid at USA også hadde kostnaden med å opprettholde pengesystemet når det kom under press fra markedet i form av spekulasjon mot Amerikas vilje til å ta denne kostnaden. Da Nixon kom til makten hadde Vietnamkrigen ført USA ut i et betydelig økonomisk uføre og USA hadde problemer med å ta ytterligere lån i kapitalmarkedet til en akseptabel rente. Nixon var ikke villig til å ta de politiske kostnadene forbundet med å spare seg ut av den økonomiske krisen. Han valgte i stedet å devaluere dollaren og bruke inflasjon for å fjerne gjeld.¹⁰

Dette var mulig siden den amerikanske gjelden var nominert nettopp i dollar. Han kunne bruke en taktikk som andre nasjoner kun kan bruke mot innenlandsgjeld. For den hjemlige politiske opinionen la Nixon skylden på Tyskland og Japan: Problemet var ikke USAs store handelsunderskudd forklarte Nixon det var Tyskland og Japan som hadde for store handelsoverskudd og dermed skapte ubalanse i verdensøkonomien (Dam 1982: 186). Erstatt datidens Tyskland og Japan med nåtidens Kina så finner vi igjen de samme argumentene i dag. Den økonomiske ubalansen resulterte til slutt i at Nixon måtte gi opp gullstandarden og la dollaren flyte. Dette var et stort prestisjenederlag i forhold til USAs økonomiske posisjon. Med en krig slik som Vietnam og et stort nederlag for den amerikanske økonomien som bakgrunn er det ikke rart at man kunne tro at USAs posisjon som supermakt var inn i slutfasen.

---

⁹ Norge skulle senere i 1971 bli første Nato land til å offisielt å erkjenne Nord Vietnam som stat i 1971. Dette til store protester fra USA. (Riste 2001 : 260).

¹⁰ Lignende grep har blitt brukt av andre stater som har vært i en dominerende økonomisk posisjon i forhold til sine kreditorer. Det tidligste historiske eksemplet på denne taktikken, og også et av det mest ekstreme, er Dionysius av Syracuse ca 400 år f.Kr som kalte tilbake alle Drachma myntene for så å dele de i to, gi en del tilbake og bruke de gjenværende til å betale tilbake sin kreditorer. Det var en favoritt blant europeiske konger i middelalderen for å komme seg ut av gjeld. Henry VIII kuttet verdien på pundet for å komme seg ut av gjeldskriser nesten like ofte som han kuttet hodene av sine koner. I moderne tid er ikke devalueringer like åpenbare, men det er i bunn og grunn det samme som skjer. Se Reinhart og Rogoff (2009) for en historisk gjennomgang av hvordan stater gjennom tidene har forsøkt å vri seg unna gjeldskriser. Og når man ser på mekanikken bak QE1 og QE2 programmene til den amerikanske sentralbanken så er den overraskende lik det Dionysius gjorde. Ben Bernanke bruke mer betydelige sofistikerte finansielle verktøy for å få det til, men resultatet og motivene er det samme. Man finner ikke mye nytt under solen heller ikke når det kommer til finans.

Det skulle imidlertid vise seg at USA hadde en overraskende evne til å komme seg igjen etter de økonomiske prøvelsene. Den amerikanske økonomien viste stor evne til å omstille seg og til effektivisering og dette sammen med en økonomisk posisjon der man kunne tvinge kreditorene til å gi etter, førte til at USA kom seg gjennom den økonomiske krisen på 1970-tallet. Det kan også hevdes at USA kom styrket ut på grunn av at man ble tvunget til å omstille og effektivisere mye av industrien. Når det gjaldt den kostbare krigen i Vietnam så kom USA seg omsider ut av denne og USA sin internasjonale prestisje ble relativt raskt gjenopprettet. Uoverensstemmelsene i forhold til de nære allierte som hadde kritisert USA sin krigføring ble også raskt leget. Det at USA truet med å hjemkalle sine diplomater fra Norge etter Norges anerkjennelse av Nord Vietnam (Riste 2001: 260) er en hendelse som knapt huskes i dag.

Den neste bølgen av spådommer om USAs forestående fall kom under Ronald Reagan sin tid som president. Det var en tid med økonomiske uroligheter, blant annet som følge av ny liberalistisk vending av den offentlige politikken og store endringer i finansmarkedene.¹¹ USA foretok på denne tiden flere mindre militæraksjoner i blant annet i Panama, Nicaragua og Grenada, noe som i enkelte kretser førte til uro om USAs rolle som verdens selvopnevnte politimann. Spådommene om USAs fall var nok en gang knyttet til en kritikk av USAs økende militærutgifter samtidig som Reagan-administrasjonen senket skattene. Paul Kennedy (1987) sin studie av fremveksten og tilbakefallet til tidligere stormakter viste behovet for en levedyktig balanse mellom forsvarsutgifter, konsum og investeringer. Kennedy argumenterte for hvordan de militære forpliktelsene til tidligere stormakter hadde gradvis økt og hvordan stadig større andel av statens inntekter ble brukt på det militære. Militære utgifter er investeringer som har svært få ringvirkninger for økonomien utover den faktiske investeringen, fremholdt Kennedy. Militære investeringer genererer ikke bare få merverdier utover selve produksjonen av forbruksmateriell. Men som Galtung (1972) blant annet var inne på, så leder disse investeringene også samfunnets ressurser bort fra andre, langt mer produktive investeringer. Dette betyr at store militærbudsjetter på lang sikt går ut over et lands økonomiske vekst. Når disse stormaktene så opplevde en økonomisk tilbakegang så hadde de fremdeles disse kostbare militære forpliktelsene som de ikke lett kunne komme seg

---

¹¹ Reagan førte en politikk som i stadig større grad fokuserte på tilbudssiden av økonomien og stimulerte denne ved å senke produksjons barrierer. (Karaagac 2000: 113) Reagan forsøkte å stimulere økonomien gjennom store skatteutt og brukte et argument, basert på Laffer kurven, om at ekspansjonen i økonomien vil føre til at staten med tiden ville få inn like mye totalt i inntekter selv om skatteprosenten var lavere.

ut av. Man har da en situasjon der militærutgiftene stiger som et resultat av at forsvarsteknologi blir stadig mer kostbart og statens inntekter ikke vokser i takt med militærutgiftene. Argumentet tilsier at man da får en stadig voksende ubalanse i budsjettene. De militære forpliktelsene fører stormakten inn i en dødsspiral.

Frykten for ubalansen mellom statens inntekter og militære forpliktelser som man hadde under Reagan led en imidlertid brå død da den kalde krigen tok slutt så og si over natten. Under President Bush og Clinton gikk de militære kostnadene betydelig ned både i absolutte tall og også i prosent av BNP. Militærutgiftene gikk ned fra 5,5 % av BNP i 1989 til 3% i 1999 (SIPRI 2009). USA fikk etter den kalde krigen slutt en økonomisk vekst nesten uten sidetykke, denne vekten var drevet fram av ny teknologi og en digitalisering av store deler av næringslivet. Også den andre bølge med spådommer om USAs fall viste seg å ta feil både på grunn av uforutsette skifter i det internasjonale systemet ved sovjetunionens fall og fordi den undervurderte den amerikanske økonomiens evne til å stadig fornye seg.

Fra fysikken vet vi at det er den tredje bølgen i en bølgeformasjon som er kraftigst. Dette er ikke noe man umiddelbart kan trekke over til samfunnsvitenskapen og kun tiden vil vise hvor kraftfull den tredje bølgen med spådommer om USAs fall vil bli. Den tredje og foreløpig siste bølgen med spådommer om USAs fall kom mot slutten av George W. Bushs to presidentperioder. Dette er en kritikk som kom som en følge av at USA har rotet seg inn i vanskelige militære situasjoner i både Afghanistan og Irak. De militære kostnadene i disse konfliktene er små i forhold til kostnadene som følge av Vietnamkrigen. De totale dødstillene for amerikanske styrker er i begge disse to konflikten de siste 10 årene er knapt litt høyere enn den verste måneden for amerikanerne i Vietnam. De interne protestene innad i USA er heller ikke på samme nivå som det man så i forbindelse med Vietnamkrigen. Skaden på USAs prestisje og anseelse i verden som ble påført spesielt i forhold til Irak er imidlertid sammenlignbart med Vietnam. I tillegg opplevde USA rundt 2008 en økonomisk krise som er så stor at økonomer har valgt å bruke betegnelsen *The Great Contraction* (Reinhart og Rogoff 2009). En fremstående representant for den tredje spådomsbølgen om at USAs fall er forestående er Fareed Zakaria (2008). Han forklarer hvordan USAs ressurser er blitt svekket på grunn av kostbare kriger og finanskriser. Dette er samme type argument som både Galtung (1972) og Kennedy (1987) brukte. Men Zakaria legger til at Amerikas fall er relativt: Den amerikanske økonomien vokser nødvendigvis ikke så mye mindre enn før i følge Zakaria. Det er heller slik at andre nasjoner vokser så mye raskere enn det USAs gjør. Zakaria

argumenterer videre for at USA må konsentrere sine ressurser og ikke prøve å gjøre alt for mye i det internasjonale samfunnet hvis de skal beholde sin makt. USA må prioritere hva om virkelig er Amerikas utenrikspolitiske interesse. Et annet sentralt element hos Zakaria er vekten som legges på å bruke internasjonale institusjoner som i sin tur kan brukes for å løse USAs utenrikspolitiske problemer. Det lønner seg for USA å få flere land til å bære kostnaden med å verne om stabiliteten i verdenssamfunnet. Dette er en klar kritikk av alenegangen til George W Bush. Tiden vil vise om Zakaria og andre i denne tredje bølgen med spådommer om USAs fall får rett eller om USA nok en gang vil vise seg å være i stand til å omstille økonomien og gjenvinne sin internasjonale prestisje.

Det som har vært felles for disse tre bølgene av spådommer er, for det første, at de alle har kommet i tider der det har vært økonomisk uro eller kriser. Økonomiske kriser er ikke noe nytt fenomen ; det er noe som kommer ofte. Hvis man ser på de siste 200 årene så har man statistisk sett hatt ca 3-4 større regionale kriser og en internasjonal krise hvert tiår (Reinhart og Rogoff 2009).¹² Krisene har litt forskjellig natur, men et felles trekk er at markedet blir like overrasket hver gang fordi krisene som regel kommer når tilliten til markedet er som størst.¹³ Slike kriser (og også den siste som er større enn det man har sett på lenge) er i et lengre perspektiv kun midlertidige svingninger som ikke påvirker systemets grunnleggende institusjoner og premisser. Selv om den siste økonomiske krisen kan virke ganske betydelig så har den i svært liten grad forandret de økonomiske mekanismene i verden.

Den andre fellesnevneren er at USA har vært inne i kontroversielle kriger som har svekket USAs prestisje.¹⁴ I løpet av 2010 og 2011 har amerikanerne trappet ned engasjementet i Irak. Med tiden vil de nok også komme seg ut av Afghanistan. Det er vanskelig å spå om fremtiden- og de fleste som prøver tar feil. Men det vi kan si er at USA både militært,

---

¹² Trekker man Latin-Amerika ut av denne statistikken vil man se at man har en internasjonal økonomisk krise hver tiår og en større regional økonomisk krise ca hvert 15 år.

¹³ En allusjon som ofte er blitt brukt til å forklare dette fenomenet er å sammenligne aktørene i markedet med kalkuner. På samme måte som menneskene mater og tar vare på kalkunene gir markedet stadig god avkastning til investorene. Kalkunene blir stadig mer overbevist om at mennesket er dens venn på samme måte som investoren blir stadig mer overbevis på at markedet kun går oppover. Så kommer det en dag i November for kalkunene og et børskrakk for investoren.

¹⁴ En tredje fellesnevner er at alle tre bølgene med spådommer har kommet under republikansk presidenter. Jeg kan ikke se noen logisk forklaring på dette annet enn tilfeldigheter. En mulig forklaring er imidlertid at flertallet av til de kommentatorene og akademikerne som har valgt å fremme de dystreste spådommene heller mer mot det demokratiske partiet.

økonomisk og ideologisk har en sterk posisjon i verden i dag og det skal mye til for at denne posisjonen skal fall med det første.

Norges allianseforhold til USA.

Hvis spådommene om USAs fall også denne gangen er betydelig overdrevne, og USA fortsetter å være den dominerende makten i et unipolart verdenssamfunn, hva vil dette si for Norge og norsk utenrikspolitikk? La oss da først se på hvorfor Norge har vært så nært knyttet til USA. Norge har en rekke historiske erfaringer med: den andre verdenkrig, etterfulgt av Marshallhjelp og kald krig. Dette bidro til at Norge ble alliert med USA.

Det er også mulig å se forholdet i et lengre perspektiv der USA tok over den rollen Storbritannia tidligere hadde hatt som Norges beskytter. Men da med en formell allianse istedet for tiltroen til at Storbritannia ville forsvare Norge ut fra egen interesse(Riste 2001). Norge har alltid sett til atlantehavsmaktene i forhold til sin sikkerhetspolitikk. Det finnes mange forklaringer på dette. Norge har alltid vært en handelsnasjon. Norge har hatt varer man har ønsket å eksportere til andre markeder, det være seg klippfisk til det spanske imperiet som ikke produserte nok mat selv, trelast for å dekke behovet til voksende hollandske og britiske flåter eller i moderne tid olje som er livsblodet i den moderne økonomien. Dette har gått sammen med at Norge også har vært en sjøfartsnasjon. Norge har derfor historisk sett vært avhengig av fri ferdsel på havet og en åpen verdensøkonomi. Norge har på grunn av sin geopolitiske posisjon i verdenssamfunnet vært disponert for en liberal handelspolitikk. Dette er et trekk vi deler med både Storbritannia og USA som også er liberale handelsnasjoner. Det er dermed ikke bare behovet for militær sikkerhet som har trukket Norge inn samarbeid med Storbritannia og USA, Norges økonomiske disposisjon har gjort det naturlig for Norge å trekke mot atlantehavsmaktene. (Riste 2001) Det å holde seg inne med den dominerende makten i det internasjonale samfunnet er nødvendig for en handelsnasjon slik som Norge, både av sikkerhetspolitiske grunner og av økonomiske grunner. Det er i Norges interesser at de grunnleggende mekanismene i verdens økonomien som USA ivaretar holder seg stabile siden det eksisterende systemet er meget gunstig for Norges del.

Et annet element som har gjort at Norge har en dreining mot atlantehavsmaktene er at Norge er et liberalt demokrati. Norge har dermed en styreform som hviler på de samme grunnleggende, liberal-demokratiske, verdiene som Storbritannia og USA. Felles verdier i form

av demokrati og menneskerettigheter har gjort at det har vært enkelt for Norge å finne frem til politisk enighet med Storbritannia og USA i spørsmål om grunnleggende politiske målsetningene i visjonene for hvordan verden bør se ut. Politiske likheter mellom Norge og USA er noe som kan trekkes langt tilbake i tid. Vi ser dem blant annet i den utenrikspolitikken som Jørgen Løvland staket ut i 1905. Hans tankegang om å unngå allianser som kunne dra landet inn i konfliktene til ”krigerstatene på kontinentet” (Riste 2001: 75) er svært lik den tanken man fant hos George Washington i forhold til at USA måtte holde seg unna konfliktene mellom de europeiske stormaktene. Den har også fellestrekk med Storbritannias tradisjon om å ikke inngå bindende allianser med makter på kontinentet og heller vente med å velge side til man hadde sett hvordan hvor konfliktlinjen lå slik at de kunne velge den alliansen som ga størst gevinst til seg selv.¹⁵ Denne nøytrallisten var mulig på grunn av geografiske forhold blant annet den territoriale sikkerheten som ligger i den engelske kanalen. George Goschen brukte i i 1896 betegnelsen *splendid isolation* for å beskrive denne britiske tilnærmingen til alliansepolitikk. USA har hatt en lignende sikkerhetspolitisk barriere i Atlanterhavet og Norge har til en hvis grad hatt Kattegat som skille mellom den skandinaviske halvøy og det europeiske kontinentet.

Når vi ser disse likhetene er det dermed ikke så overraskende at Norge valgte å følge atlanterhavsmaktens eksempel når disse landene etter andre verdenskrig valgte knytte sin sikkerhetspolitikk opp mot formelle allianser. Geopolitiske forhold, økonomisk egeninteresse og ideopolitiske likheter har bidratt til at Norge har knyttet seg opp mot atlanterhavsmaktene. Liksom USA har sin *exceptionalism* og Storbritannia sin *splendid isolation*, har Norge hatt en tendens til alenegang og et ønske om å holde seg unna forpliktende samarbeide med andre stater. Norge har et sterkt ønske om internasjonalt samarbeid i abstrakt form, men når det kommer til konkrete forslag er Norge mer skeptisk og vil reservere seg eller ha særordninger (Lundestad 1985: 45).

I en verden der USA fremdeles er den dominerende makten vil dette bety at de samme hensynene som har drevet Norge inn i en allianse med atlanterhavsmaktene i tidligere tider fremdeles er tilstede. Det vil dermed fremdeles være fornuftig for Norge av knytte seg tett opp mot den ledende makten i verden i sikkerhetspolitikken. Når det gjelder de konkrete

---

¹⁵ Unntaket som bekrefter denne regelen er Storbritannias allianse med Portugal som har eksistert sammenhengende siden siden 1373 og dermed er verdens eldste eksisterende allianse.

sikkerhetspolitiske grunnene Norge hadde for å knytte seg opp mot USA så har vi fremdeles Russland som nabo i øst og selv om den kalde krigen er over så er det fremdeles situasjoner, spesielt i forhold til nordområdene, som kan true Norges interesser. Som en liten nasjon med store naturressurser i form av olje og fisk er ikke Norge i stand til å ta vare på sin egen sikkerhet uten å lene seg på andre nasjoner i formelle eller uformelle allianser. Det vil dermed være i Norges interesse å fortsette å være alliert med USA i en verden der USA fortsatt er hegemonen. Det er hovedsakelig i sikkerhetspolitikken at det er fornuftig å knytte seg opp mot USA i en unipolar verden. I handelspolitikken er vi mindre knyttet opp mot USA, men USA har her en betydning ved at USA fremdeles vil stå som garantist for frihandel og fri økonomisk ferdsel på havet i en unipolar verden. De ulike aspektene ved Norges forhold til USA i en unipolar verden utdypes videre i neste kapittel.

Kapittel 2: Norsk utenrikspolitikk i en unipolar verden.

I kapittel 1 så vi at det er mye som taler for at verden fortsatt vil være unipolar i en lang tid fremover. For Norges del vil det innebære at de argumentene som tidligere gjaldt for en tett norsk tilknytning til USA fremdeles vil være tilstede. I en unipolar verden der USA fremdeles er hegemon er det fremdeles rasjonelt for Norge å legge seg tett opp mot USA utenrikspolitisk. Hva vil dette si for norsk utenrikspolitikk? Hvordan vil en norsk utenrikspolitikk om er nært knyttet opp til USA se ut? Svaret er ikke spesielt forskjellig fra i dag. Det er i et slikt scenario de samme linjene som har formet norsk utenrikspolitikk de siste tiårene som vil fortsette å forme norsk utenrikspolitikk. Dette kapitlet vil se på hvordan en norsk utenrikspolitikk i en unipolar verden vil se ut for sikkerhets-, handels og fredspolitikken.

Norges tilknytning til USA sikkerhetspolitisk, økonomisk, og ideologisk

Norges tilknytning til USA er i dag størst når det gjelder sikkerhetspolitiske spørsmål. USA er Norges viktigste alliansepartner og står som den viktigste garantien for Norges territoriale sikkerhet. Norge har en stor sikkerhetspolitisk utfordring med en mektig nabo i øst i form av Russland. Et lite land som Norge har ikke kapasitet til å kunne avskrekke en så mektig makt bare ved hjelp av egne ressurser. Dermed er Natoalliansen det sentrale elementet i Norsk sikkerhetspolitikk.

USA er Norges viktigste leverandør av militært materiale og er klart den nasjonen blant Norges allierte som det norske forsvaret samarbeider mest med. Et eksempel på dette er at norsk jagerpiloter bli utdannet i USA og dermed lærer samme doktriner som amerikanske flygere. Vi kjøper mye høyteknologisk forsvarsmateriell fra USA, en begrunnelse for dette er behovet for utstyr som lett kan operere ved siden av amerikanske styrker. Videre her USA store mengder forsvarutstyr lagrett i Norge i tilfelle behovet for utplassering av amerikanske styrker på norsk jord skal være nødvendig for å bevare norsk territorial sikkerhet. Dette er bare et par eksempler på hvordan norsk forsvars og sikkerhetspolitikk er rettet inn mot et samarbeid med USA.

Utenrikspolitikk er mye mer enn bare sikkerhetspolitikk. På mange utenrikspolitiske spørsmål har Norge historisk ligget betydelig nærmere Storbritannia enn USA. Norge har fulgt

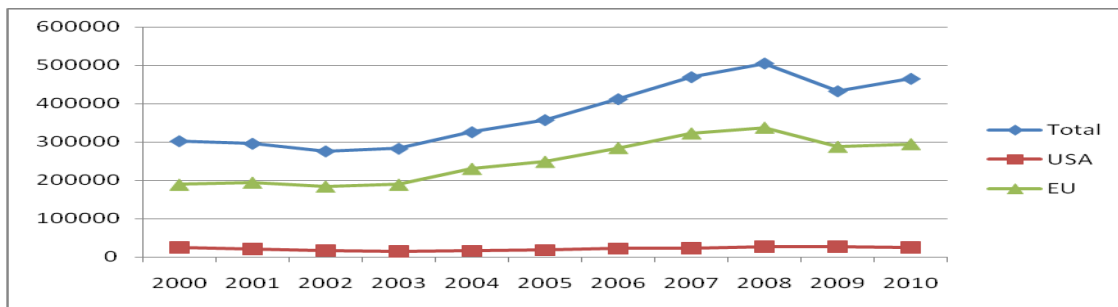
Storbritannia på en rekke viktige saker. Ikke minst gjelder dette Norges forhold til det Europiske samarbeidet der Norge, fram til Storbritannias medlemskap i 1972 og det noe overraskende resultater i den norske EF-avstemningen, hadde fulgte Storbritannia skritt for skritt. Dette så man først ved at Norge først ble med Storbritannia i EFTA og hvordan Norge først fikk interesse for å være med i det Europiske samarbeidet da Storbritannia ville være med i 1961. Norge mistet raskt interessen da de Gaulle blokkerte et Britisk inntog i det europeisk samarbeidet. Den samme historien gjentok seg da Storbritannia igjen forsøkte å bli med i 1967. I perioden frem til avstemningen i 1972 fulgte Norge Storbritannias lederskap i Europapolitikken (Riste 2001: 240pp). Norge er fremdeles orientert mot Storbritannia i en rekke områder politisk, noe som er naturlig siden Storbritannia er en av våre største handelspartnere, men ikke i en like utstrakt grad som det man så tidligere. Det ble med tiden klart for Norge at Storbritannia ikke hadde noen nevneverdig småstatspolitikk på en rekke områder. Dette førte til at Norge med tiden orienterte sin utenrikspolitikk mer mot Tyskland enn mot Storbritannia i etterkant av 1970-tallet (Riste 2001: 286). Det er altså fremdeles en mer Europeisk orientering på norsk utenrikspolitikk i stede for en Amerikansk orientering når man ser bort fra Norsk sikkerhetspolitikk. Det er grunn til å tro at dette er en trend som vil fortsette i en unipolar verden der USA fremdeles er hegemon. Norge vil være trukket mot USA på sikkerhetspolitikken, men mot Europa på handelspolitikken.

Når det gjelder det norsk handelspolitikk er USA viktig på grunn av den rollen USA spiller i verdensøkonomien som tilrettelegger og garantist for frihandel. Når det gjelder Norges handelspolitikk rettet direkte mot USA så er den ikke spesielt betydningsfull. USA er ikke en så veldig viktig handelspartner for Norge. I den direkte økonomiske kontakten mellom USA og Norge er USA en stor leverandør av enkelte varer til Norge. Da spesielt på maskiner og transportmidler, det vil i all hovedsak si biler, som utgjør Norges største import fra USA. USA er imidlertid langt fra den størst leverandøren til det norsk markedet selv i dette segmentet. Den totale importen fra USA var i 2010 på 24,9 milliarder kroner. Dette av en total import for 2010 på 464,6 milliarder kroner (SSB 2011). Altså rundt 5,4% Norges totale import.

USA er heller ikke et spesielt viktig marked for Norge. Den norske eksporten til USA var i på 39,5 milliarder kroner av en total eksport på 794 milliarder kroner i 2010 (SSB 2011). Altså gå rundt 5% av norsk eksport til USA. Når man vet at USA utgjør rundt 20% av verdensøkonomien, pluss minus 2-3% alt etter som man bruker ppp justerte eller nominelle

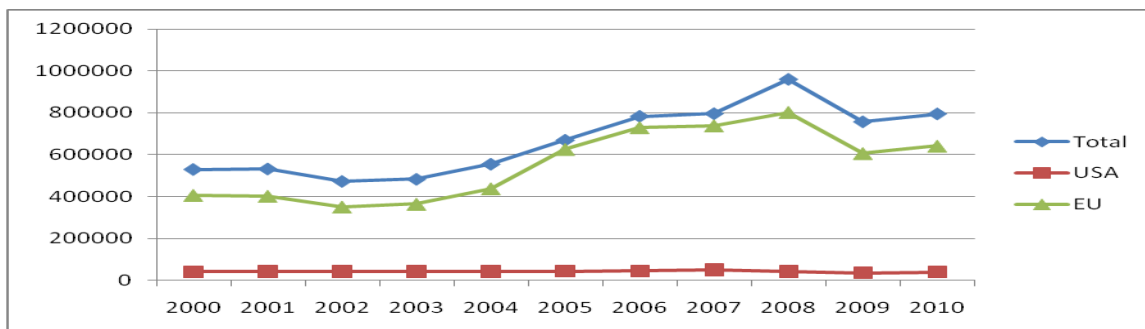
tall, så forteller det oss at Norge har forholdsvis liten direkte økonomisk kontakt med USA. Norges største handelspartnere har vært og vil trolig fortsatt være de europeiske landene. Figur 2 og 3 viser Norges import og eksport til USA og EU de siste 10 årene Begge figurene viser at det er EU som er den dominerende handelspartneren til Norge.

Figur nr 2. Norsk import i millioner kroner siste 10 år

Kilde: SSB (2011)

Figur nr 3. Norsk eksport i millioner kroner siste 10 år

Kilde: SSB (2011)

Norsk utenrikshandel er sentrert rundt det Europiske markedet og ikke USA. Dette gjelder spesielt i forhold til eksport, men også for norsk import. Videre ser vi at det ikke er noen indikasjoner på at dette vil forandre seg med det første siden den norske handelen med USA er rimelig stabil mens handelen med Europa vokser i takt med norsk økonomisk vekst. Dette gjør at norsk handelspolitikk og økonomisk politikk fortsatt vil være mer rettet mot Europa enn mot USA. I en unipolar verden med USA som hegemon vil den økonomiske politikken til Norge i forhold til USA være sentrert rundt opprettholdelsen av et økonomisk system som Norge er tjent med. Det er i Norges interesse at USA opprettholder sin posisjon i det

økonomiske systemet ikke fordi vi har store handelsinteresser i forhold til USA, men fordi vi er tjent med at USA opprettholder de liberalistiske frihandelsprinsippene som verdensøkonomien er organisert på.

Når det gjelder Norges ideologiske tilknytningen til USA har den lenge vært sterk i forhold til at begge land deler de samme idealene i forhold til demokrati, ytringsfrihet og menneskerettigheter. Både Norge og USA har et ønske om at disse verdiene skal spres til resten av verden. Dette er ikke noe som vil forandre seg med det første, noe som vil si at Norges freds- og engasjementspolitikk vil fortsette i samme spor som tidligere i en verden der USA fremdeles er den dominerende makten. Når det gjelder andre ideologiske og kulturelle tilknytninger til USA, så er Norge trolig et av de mest amerikaniserte av de europeiske landene. Man ser dette i forhold til for eksempel hva vi ser på TV, hva om er moteidealer og ikke minst på det faktum at engelsk har blitt et betydelig viktigere andrespråk i Norge, noe som har gått på bekostning av eventuelle tredje språk. Det er dermed mange faktorer som knytter oss nært opp mot USA og vil fortsette å gjøre det så lenge USA er den dominerende makt i verden.

Tilfeller der Norges forhold til USA har kommet i Konflikt med fredspolitikken

” ...it is not altruism alone that drives us. Contributing to peace in other parts of the world is in our interests.” (Bondevik 2005: 161)

I tillegg til sikkerhetspolitikken og handelspolitikken er fredspolitikken et sentralt element i norsk utenrikspolitikk. Fredspolitikken kan ses på som Norges første forsvarslinje som man deretter i etterkant av andre verdenskrig, har supplert med en andre forsvarslinje i form av våre allianse med NATO. Det norske utenriksdepartementet har lenge definert freds- og engasjementspolitikken som en del av norsk sikkerhetspolitikk (Lægreid 1996). Disse to forsvarslinje er imidlertid ikke universelt forenelige blant annet fordi det ligger i fredspolitikken idealistiske natur en risiko for at den kan gå på bekostning av egeninteresser (Tamnes 1997; 346). Dette har resultert i at Norges ønske om å fremstå som en fredsnasjon har ved flere anledninger blitt satt på prøve av våre sikkerhetspolitiske interesser i forhold til NATO. Disse gnisningene mellom Norges to forsvarslinjer har ført til at vi har hatt en debatt om i hvilken grad Norges ønske om å fremstå som en fredsnasjon blir skadet av behovet for å fokusere på våre sikkerhetspolitiske interesser. Harpviken og Skjelsbæk for eksempel mener

at mener at Norge burde prioritere fredsarbeidet høyere ved å nedprioritere våre sikkerhetspolitiske satsinger siden Norges bidrag til krigshandlinger, da spesielt i forhold til Afghanistan, svekker vår troverdighet som fredsaktør (2010). På den andre siden har man Matlary som argumenterer for en styrking av fokuset på egeninteresser og for at man bør nedprioritere eller avvikle deler av fredspolitikken siden den kan gå på bekostning av norske sikkerhetspolitiske interesser (2009). I denne debatten har Østerud (2006) og Toje (2010) argumentert for at Norsk fredspolitikkk faktisk ikke skaper fred og at den ofte gjør mer skade enn gagn. Mye av argumentasjonen rundt fredspolitikken baserer seg på en tanke om at den prestisjen som Norge bygger opp gjennom sitt altruistiske arbeid for andre i engasjementpolitikken skal kunne overføres og brukes til å gagne Norges egeninteresser på andre områder (se f.eks Thune 1997). Andre har imidlertid ikke funnet noen nevneverdige bevis for at en slik overføring finner sted (Matlary 2002). Det denne debatten viser er at forholdet mellom vår allianse med USA og vår første forsvarslinje i form av fredspolitikken ikke har vært uproblematisk. Det er ingen grunn til å tro at denne debatten vil stoppe som følge av at Norges nære forhold til USA sikkerhetspolitisk opprettholdes i en fortsatt unipolar verden.

Hvis man ser på de områdene der norsk fredspolitikkk og norsk sikkerhetspolitikk har kommet i konflikt så var det Balkankonflikten og spesielt NATOs bombing av Kosovo som var et vannskille for norsk utenrikspolitikkk. FN hadde siden 1949 vært Norges ledestjerne og moralske vektskål i utenrikspolitiske spørsmål. På Balkan hadde man en konflikt på det europeiske kontinentet, der det på grunn av klare overgrep mot sivile var sterke argumenter for at det internasjonale samfunnet skulle kunne gripe inn med makt.¹⁶ Men man hadde faste medlemmer i sikkerhetsrådet, Russland og til en grad Kina, som var imot en slik inngripen og la ned veto mot en FN-resolusjon som åpnet for en internasjonal intervensjon (Fischer og MCDonald 2000: pp27). NATOs inngripen var dermed uten støtte fra FNs sikkerhetsråd og ble utsatt for kritikk rundt den folkerettslige legitimiteten til intervensjonen (Chomsky 1999; Coleman 2007). Til tross for de folkerettslige spørsmålstegnene som man kunne stille rundt intervensjonen var det mange faktorer, spesielt moralske, som talte for at verdenssamfunnet ikke kunne sitte stille å se på det som skjedde i Kosovo. Dette var kort tid etter folkemordet i

---

¹⁶ Mange europeiske Nato land spesielt da Italia og Hellas så også på en konflikt på det europeiske kontinentet som noe som utfordret deres sikkerhetsinteresser. Det var dermed de europeiske Nato landene og ikke USA som presset på for en militær inngripen.

Rwanda og man hadde klart i minne hva konsekvensene av å ikke gripe inn kunne være. Da FNs fredsbevarende styrker på Balkan verken hadde midlene eller mandat til å gripe inn, under FN resolusjonene nr 819 og nr 836, og FN styrkene i følge styrkenes egen kommandant, den britiske generalen Rupert Smith, var fullstendig ute av stand til å beskytte sivilbefolkningen (2005: 353) var det mye som talte for NATO sin intervensjon. Det var vanskelig for verdens samfunnet å la et nytt folkemord finne sted så kort tid etter Rwanda uten å gripe inn. For Norge sin del var de moralske argumentene for at man måtte gjøre noe og våre forpliktelser ovenfor våre allierte i NATO så sterke at man valgte å se borti fra det folkerettslige og intervenert i en annen stat uten mandat fra FN. Dette var et klart brudd på den linjen Norge tidligere hadde ført om å bruke FN som ledestjerne .

Den neste situasjonen der Norges fredspolitik ble satt på prøve av sikkerhetsinteressene var i etterkant av 11. september 2001. Norges nærvær i Afghanistan kommer som et resultat av våre sikkerhetspolitiske interesser. Vår allianse med USA i NATO forplikter oss til å støtte USA etter at de ble angrepet. Det er imidlertid andre grunner enn de rent alliansepolitiske som ligger til grunn for Norges nærvær i Afghanistan. For Norge, som for flere andre europeiske NATO land, var det viktig at NATO skulle spille en rolle i Afghanistan. Dette på grunn av frykt for en økende grad av amerikansk alenegang og de konsekvensene dette kunne ha for NATO og dermed de europeiske landenes sikkerhetspolitiske interesser. Afghanistan ble en arena der man kun visste at NATO fremdeles hadde en funksjon og en rolle å spille selv etter den kalde krigens slutt. Det er her hovedsakelig lengden på oppdraget og det faktum at norske soldater er involvert i aktive krigshandlinger, noe som går på tvers av det bilde vi liker å ha av Norge som en fredsnasjon (Harpviken og Skjelsbæk 2010), som gjør Afghanistan omstridt, ikke at vi valgte å bli med på militære operasjoner i landet.

Irak-krigen var en betydelig vanskeligere sak politisk for Norge. Her hadde man en krig der opinionen for det første hadde en og der de folkerettslige spørsmålene rundt konflikten for det andre var vanskelig for den norske regjeringen å håndtere. På den andre siden hadde man en nær alliert som det var viktig å pleie forholdet til. Dette gjorde at man fryktet at USA ikke lenger ville være like opptatt av Europa og som et resultat av dette startet en prosess som endte med et svekket NATO. Dette resulterte i at Norge måtte gå en balansegang der de ikke ble med i selve invasjonene, men bidro med styrker på et senere tidspunkt. Da med ingeniørtropper som kunne gjøre arbeid som av den norske opinion ikke ble betraktet som kampooppdrag.

Disse tre konfliktene viser spenninger mellom freds- og sikkerhetspolitikken. I tillegg er det et annet element der den norske fredslinjen har kommet i konflikt med vårt allianseforhold til USA. Dette er i forhold til konflikter som skjer i Amerikas bakgård. Norge har ved enkelte anledninger kritisert USA for deres intervensjonen i Latin-Amerika; dette gjelder spesielt i forhold til Panama og Nicaragua (Riste 2001; 262). Det er her mulig å spekulere i om denne kritikken ville vært betydelig mer høylytt hvis det var en annen stormakt enn USA som hadde foretatt disse intervensjonene. De største konfliktene i forhold til USA har her kommet som følge av Norges støtte til en rekke sosialistiske bevegelser i latin-Amerika. Dette gjaldt spesielt Michael Manleys bevegelse på Jamaica som fikk sterk støtte fra Norge, samtidig som den hadde det USA syntes var et alt for nært forhold til Cuba. Dette førte til gnisninger mellom USA og Norge og resulterte i at Norge til slutt avsluttet sin støtte til sosialistbevegelsene på Jamaica (Riste 2001; 261). Dette er klare eksempler på at norsk fredsidealisme og Amerikanske egeninteresser har kommet i konflikt når Norge har forsøkt å involvere seg i Latin-Amerika.

En fredspolitik som er forenelig med våre sikkerhetspolitiske interesser

”Jeg tror – for å være personlig – at Norge og USA sikter mot felles mål og håp for hva som er godt, hva som er fred og hva som er frihet” (Støre 2006)

Når vi ser på hvordan sikkerhetspolitiske interesser og den norske fredspolitikken ved flere anledninger har kommet i konflikt med hverandre, så kan man spørre om det å holde fast på den norske fredspolitikken slik den ser ut i dag er mulig når man fortsatt skal holde fast på forholdet til USA. Dette er et rimelig spørsmål fordi det har vært noen gnisninger mellom fredspolitikken og sikkerhetspolitikken som har gjort at man virkelige kan stille spørsmål om Norge kan opprettholde begge av disse to forsvarslinjene.

Når man ser det i et litt større perspektiv så har den norske fredspolitikken og vårt forhold til USA på det sikkerhetspolitiske planet stort sett vært forenelige. Ved enkelte anledninger har Norge valgt å prioritere egeninteresser slik som i forhold til Afghanistan. Det kan komme situasjoner i fremtiden der det er nødvendig å gjøre samme valg. Norge vil av og til måtte falle tilbake fra vår første forsvarslinje, som fredspolitikken er, og ivareta våre sikkerhetspolitiske allianser. Dette betyr ikke at Norge går bort fra en fredslinje som har vart helt siden Norge først fikk en utenrikspolitikk i 1905. Det betyr imidlertid at norsk utenrikspolitikk har den

nødvendige fleksibiliteten til prioritere når man skal ivareta sikkerhetspolitiske interesser og når man skal velge å føre en idealpolitikk. Norsk utenrikspolitikk må ha flere strenger å spille på, fredspolitikken utfyller dermed den mer klassiske sikkerhetspolitikken.

Det er stor enighet mellom Norge og USA om de overordnede målsetningene, om de liberale økonomiske verdiene for frihandelen og, om spredning av demokrati og menneskerettigheter. Og også om forståelsen av at dette er med på å skape en fredeligere verden. (Støre 2006)

Denne felles forståelsen av hvordan man ønsker at verden skal se ut gjør, at eventuelle uoverensstemmelser om metoder for å nå de overordnede målene eller i forhold til situasjoner der egeninteressene til et av landene kommer i konflikt med mer idealistiske motiver hos det andre, vil være overkommelige.

Oppsummering av norsk utenrikspolitikk i en unipolar verden.

En fremtidig norsk utenrikspolitikk i en unipolar verden med USA som hegemon vil være veldig lik den utenrikspolitikken vi kjenner fra i dag. Dette er et status-quo scenario. Det vil ikke si at det ikke vil komme nye dilemmaer og nye problemstillinger som vi ikke har sett før. Verden er i konstant forandring og det vil alltid komme nye utfordringer som norsk utenrikspolitikk må ta stilling til. De store linjene vil imidlertid være de samme. Det strategiske trianget som vi kjenner fra Kjellén med at norsk utenrikspolitikk blir påvirket av USA, Europa og Russland vil fremdeles være en fruktbar måte å se på Norges forhold til omverdenen. Europa vil dominere handelspolitikken. Russland vil være den potensielle trusselen og USA vil fremdeles være vår viktigste garantist sikkerhetspolitisk. Det vil fremdeles være slik at Norge som småstat og USA som supermakt har så forskjellige interesser og prioriteringer at det vil være områder der å opprettholde et nært forhold til USA vil være problematisk for Norge. Slik har det vært tidligere i forhold til for eksempel spørsmål rundt krigen i Afghanistan og slik vil det trolig også være i fremtiden.

Når det gjelder andre elementer av utenrikspolitikken enn sikkerhetspolitikk og fredspolitik, slik som handelspolitikken, så vil det også her være svært få forandringer fra tidligere. Det viktigste markedet for Norge er våre europeiske naboer, det er europapolitikken som er det viktigste elementet i norsk handelspolitikk.

Det er liten grunn til å tro at de internasjonale institusjonene slik som FN, som Norge ønsker at interstatlige relasjoner skal gå gjennom, skal bli svekket betraktelig så lenge USA fortetter som hegemon. Dette er institusjonseier som er bygd opp av USA og som det er i USAs interesse å bevare. Selv om USA til tider føler seg hemmet av disse institusjonene, så er det ikke i Amerikas interesse å bygge den ned. Dette er noe som har blitt smertelig klart i etterkant av Irak-krigen. Ønsket om å kunne handle alene er nok noe som USA har lagt bak seg og det er grunn til å tro at man vil se et USA som støtter seg på internasjonale institusjoner og brede koalisjoner i en lang tid fremover.

Kapittel 3: En multiregional verden

De to foregående kapitlene har undersøkt hvordan norsk utenrikspolitikk vil se ut hvis verden holder seg unipolar med USA som den ledende makten. Dette var et status quo scenario der ikke spesielt mye i de store linjene for norsk utenrikspolitikk forandret seg. Det er imidlertid ting som tyder på at norsk utenrikspolitikk ikke vil kunne fortsette i samme spor som tidligere. Verden er i forandring. Og norsk utenrikspolitikk må forholde seg til disse forandringene. Dette forutsetter at Norge har en formening om hvordan verden forandrer seg og hva dette vil si for det internasjonale systemet som Norge er en del av. Fareed Zakaria (2008) skriver vi har nye fremvoksende makter. Disse maktene vokser raskere økonomisk enn det USA gjør og er dermed i en posisjon til å utfordre USA som den dominerende økonomien i verden. Disse maktene vil gjennom sin økende økonomiske styrke få stadig mer makt i det internasjonale samfunnet (Buzan 2004; Khanna 2008; Klare 2009; Reid; 2004). Denne utviklingen har ført til at vi har fått en tredje bølge med spådommer om USAs forestående fall.

Som vi husker fra kapittel 1 som kom den første bølgen av disse spådommene kom i forbindelse med at USA mistet mye av sin internasjonale prestisje i forbindelse med Vietnamkrigen (se f.eks Galtung 1972) og den andre bølgen kom på 1980-tallet i forbindelse med Reagans økninger av militærbudsjettet kombinert med kraftige skatteutt. Dette fikk blant annet Paul Kennedy (1987) til å se et mulig fall for USAs hegemoni på grunn av en uholdbar balanse mellom forsvarsutgifter, konsum og investeringer. Den tredje bølgen med spådommer som vi er i nå, fokuserer også på ubalansene i USAs egen økonomi, men har også et blikk til at det er andre økonomier som er i en posisjon til å ta igjen USA (Zakaria 2008).

I dette kapitlet skal jeg ta for meg et av alternativene til en unipolar verden. Jeg vil se på de fremvoksende maktene og sammenligne deres makt med USAs. Mitt fokus vil være på at ingen av disse maktene vil være i stand til å overta den posisjonene som USA har globalt, men at de samlet sett kan frembringe et skifte i det internasjonale systemet i form av at vi får en multiregional verden med mange regionale makter og en global makt i form av USA. Jeg vil ta for meg USAs rolle i den multiregionale verden og se på hvordan Norges forhold til USA vil være i en slik verden.

Fremvoksende makter og forandringer i det internasjonale systemet

Argumentet til Zakaria er at USAs fall er relativt. Dette skyldes ikke at det går dårlig i USA isolert sett; Det skyldes at det går så mye bedre i så mange andre land. Fremst blant disse er Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika. Dette er de såkalte BRICS landene som ofte blir trukket fram som de mest sannsynlige til å kunne utfordre USA (se f.eks Zakaria 2008). I tillegg til å være raskt voksende økonomier er dette også store land med stort ressursgrunnlag både i form av naturressurser og ikke minst befolkning. Tabell 3 viser hvordan BRICS-landene alle har store landarealer, noe som vil si potensiale for store naturressurser og en stor befolkning. Russland skiller seg ut når det kommer til areal, mens India og Kina skiller seg ut ved å ha en enorm befolkningsmasse. Sør-Afrika har store landområder, men har en forholdsvis liten befolkning. Hvis man ser på BNP per capita på disse landene er de alle veldig lave. Dette vil si at det er en overflod av arbeidere og mangel på kapital. Noe som betyr at det er et stort potensiale for økning av produktiviteten ved relativt små kapitalinvesteringer. Dette er ting som gjør det sannsynlig at BRICS landene har evnen til å øke sin innflytelse i det internasjonale samfunnet.

Tabell Nr: 3 Velstandsgrunnlag for verdens stormakter 2010

	BNP (PPP) millioner dollar	BNP (Nominell) Millioner dollar	BNP (ppp) Per capita, dollar	Befolkning	Areal Km2
USA	14,624,184	14,624,184	47,284	311,173,000	9,629,091
EU	15,150,667	16,106,896	32,615	501,064,211	4,324,782
Kina	10,084,369	5,745,133	7,519	1,336,970,000	9,640,821
India	4,001,103	1,537,966	3,339	1,179,618,000	3,287,240
Russland	2,218,764	1,476,912	15,837	141,927,297	17,075,400
Brasil	2,181,677	2,023,528	11,239	192,787,000	8,514,877
Sør-Afrika	524,341	357,259	10,498	49,991,300	1,221,037

Kilde: IMF (2010)

En annen indikator som stadig blir viktigere er forbruket og tilgangen på olje. Tabell 4 viser at av de fremtredende maktene i verden så er det bare Russland og Brasil som har et

oljeoverskudd. Alle de andre forbruker mer olje enn de selv produserer. Når vi ser oljekonsumet i sammenheng med BNP tallene i Tabell 3, ser vi ser også at USA og Kina har en betydelig mer oljeintensiv økonomi enn de andre maktene. Det er også verdt å merke seg at selv om EU ikke har en like oljeintensiv økonomi som USA i forhold til, så har EU-landene en betydelig større avhengighet av å importere olje. Klare (2009) legger vekt på at knapphet på resurser og tilgangen på spesielt olje blir en avgjørende faktor for maktforholdet mellom de ledende statene.

Tabell nr: 4 Gjennomsnittlig dags forbruk og produksjon av olje 2010

	Oljeproduksjon i fat per dag	Oljekonsum i fat per Dag
USA	9,140.789	18,771,400
EU	2,365,000	14,380,000
Kina	3,991,000	8,324,000
India	878,700	3,110,000
Russland	10,120,000	2,741,000
Brasil	2,572,000	2,522,000
Sør-Afrika	191,000	532,000

Kilde: Energy Information Administration (2010)

BRICS-landene er et samlebegrep som først ble brukt av investeringsbanken Goldman Sachs i 2001 for å omtale land som på grunn av raskt voksende økonomisk betydning ga potensielle gode investeringsmuligheter (O'Neill 2001).¹⁷ Til å begynne med snakket man om BRIC landene, senere tok man med Sør-Afrika som tilføyde S-en i Akronymet BRICS. Det er her diskutabelt om Sør-Afrika er i samme divisjon som de andre BRICS landene. Som et av de få stabile landene i Afrika og med et potensiale for en sterk økonomisk utvikling så har imidlertid Sør-Afrika blitt med i denne grupperingen av fremadstormende makter.

Det finnes andre samlebetegnelser på hurtigvoksende stater. Forskjellige forfattere har trukket fram forskjellige stater og laget forskjellige grupper og betegnelser med forskjellige

¹⁷ Det originale begrepet som O'Neill foreslo var CRIB, men markedsavdelingen i Goldman Sachs mente at dette ikke var et akronym som var fengene nok til å selge investeringsprodukter. Dermed ble det BRIC.

akronymer. Et eksempel på dette er CIVETS, som består av Colombia Indonesia, Vietnam, Egypt, Tyrkia og Sør-Afrika. Dette er også et akronym som opprinnelig var laget for å identifisere gunstige investeringsmuligheter, denne gangen av den britiske banken HSBC.

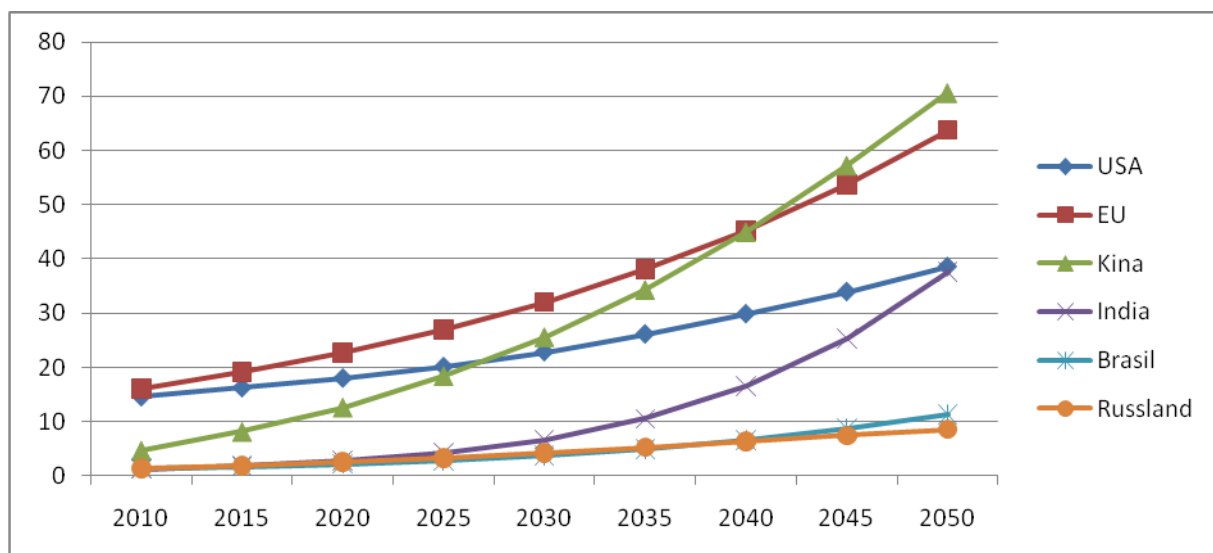
Det som skiller BRICS landene fra andre slike samlebegreper over land med raskt voksende økonomier er at disse landene selv har en bevissthet over sin felles posisjon og den geopolitiske innflytelsen de kan oppnå. Dette har man sett blant annet ved at disse landene har hatt flere BRIC/BRICS toppmøter. Det første BRIC toppmøtet i 2009 ble avsluttet med en erklæring der landenes statsoverhodene ga klart uttrykk for at de ønsket en multipolar verden (Halpin 2009). Det at BRICS landene selv har en bevissthet om at de er potensielle nye maktsentra i det internasjonale samfunnet, gjør at BRICS betegnelsen er mer enn bare et fint akronym. BRICS-toppmøtene har skapt et forum for samarbeid og tiden vil vise hva dette vil si for disse landenes innflytelse på det internasjonale samfunnet.

I tillegg til BRICS landene har vi Europa som i en prosess som kan ende med å gjøre EU til en samkjørt politisk enhet, et slags Europas forente stater. Hvis dette skjer vil EU bli et av de viktigste maktsentrene i verden. Noen observatører hevder at EU seiler opp som en ny supermakt ved siden av USA, andre spår at EU vil overta den rollen som USA spiller i dagens internasjonale system (Guttman, 2001; Reid 2004; Leonard 2006). Dette gjør at også Europa må tas med som et av de fremvoksende maktsentrene som kan komme til å dominere det internasjonale systemet i den forestående fremtid. Det er imidlertid flere faktorer som skiller Europa fra BRICS landene. For det første er de europeiske landene veletablert maktsentra i det internasjonale systemet - før USA seilte opp som verdenshegemon etter den andre verdenskrigen var det de europeiske landene som dominerte det internasjonale systemet. Europa har lenge vært sterkt økonomisk og også militært hvis man sammenligner med alle andre enn USA. For det andre består EU av flere selvstendige stater. Når Europa ble skjøvet til side av USA i etterkant av den andre verdenskrigen skyldtes dette mer enn bare militær og økonomisk svakhet. Det skyldtes i stor grad også manglende enhet og evne til å koordinere en helhetlig europeisk utenrikspolitikk. Problemet har vært å enes om en felles politikk for hele Europa slik at man kunne bruke Europas samlede makt. Den tredje faktoren som skiller Europa fra BRICS landene er at Europa er en klar Status-Quo makt, Mens BRICS landene ønsker å forandre det internasjonale systemet så er det i Europas interesser at det internasjonale systemet, både politisk og økonomisk, holdes så uforandret som mulig.

Det er mulig at de fremvoksende BRICS landene sammen med de Europeiske landene, hvis disse kan fullføre prosessen med å samle seg til en politisk enhet, kan utfordre USA og drive frem en forandring i det internasjonale systemet. Da vil vi få en multipolar verden. Dette later imidlertid ikke til å være nært forestående. Figur nr 4 viser at dersom den relative veksten i USA og BRICS landene holder seg stabil på det nivået vi har sett de siste ti årene, så vil Kina som det første av BRICS landene gå forbi USA økonomisk i 2029, India vil være nesten på samme nivå som USA økonomisk i 2050 og de resterende BRICS landene vil ha en samlet økonomisk styrke i 2050 som er mindre enn den amerikanske økonomien i dag (O'Neill 2007).

Figur nr: 4. Prosjektert BNP for USA, EU og BRIC landene i perioden 2010-2050 oppgitt i trillioner dollar.

Kilde: O'Neill (2007)¹⁸

Dette forutsetter imidlertid at Kina vil greie å holde en årlig vekst på mellom 8-10%. Videre forutsetter man at BRICS landene og spesielt Kina fremdeles vil ha tilgang på forholdsvis billige råmaterialer og energikilder. Dette i en verden hvor prisene ikke bare på olje og kull, men også industrimetaller er jevnt stigende (hvis man er bort fra de kortsiktige sykliske

¹⁸ O'Neill sine estimater tar ikke med Sør-Afrika siden dette landet ikke er med i BRIC begrepet som Goldman Sachs utviklet. Jeg har valgt å ikke prøve å gjøre noe estimat siden Sør-Afrika ikke har hatt en like jevn utvikling som de andre lande noe som gjør at man har så store standardavvik i fra den gjennomsnittlige vekstraten de siste ti årene at det vanskelig å bruke samme metode som O'Neill og få estimater man kan feste noe litt til. Sør-Afrika starter også på et så lavt nivå at selv med en vekst på 10% årlig vil det ta rundt 28 år å komme opp på samme nivå som de fattigste av BRIC lande Brasil er på i dag .

svingningene). Utifra Tabell 4 er det mye som tyder på at også andre makter vil gi Kina konkurranse om disse ressursene. Dette gjelder spesielt EU som alt har et stort olje underskudd, men også USA og India vil Det kan godt hende at at det meste optimistiske spådommene får rett og Kina vil ha en like stor økonomi som USA rundt 2030, men det er også mye som taler for at dette kan ta lenger tid. Når det gjelder EU, vet vi at de europeiske landene samlet sett har en større økonomi enn USA alt i dag og at det er grunn til å tro at veksten i EU området vil være litt høyere enn i USA også i fremtiden. Dette skyldes blant annet catch-up effekten når de øst-europeiske EU-landene moderniserer sin økonomi. Likevel vil vel ingen i dag si at EU besitter den samme makten internasjonalt som USA. Det er flere ting enn økonomi alene som bestemmer makt og politisk lederskap i verdenssamfunnet.

Med tiden kan BRICS landene komme til å utfordre USAs posisjon, men dette vil neppe skje med det første. Når Norge legger opp sin utenrikspolitikk i forhold til disse landene må man være beviste på den lange trenden i utviklingen og de ulike scenariene som dette kan føre med seg, men man må også være obs på eventuelle strukturendringer og kursvendinger i forhold til hvordan de respektive stormaktene opptrer i verden. Man må ikke skue så langt fram i tid at man mister fokus på den nære fremtid. Dessuten må man skille mellom analyse nivåene i det internasjonale systemet. USA er en global makt. De landene vi her snakker om er regionale hegemonier. De kan utfordre USAs interesser, men først og fremst i sine respektive regioner. Dette er noe som vi kan se i den overskuelige fremtid.

Som vist i kapittel 1 er det sterke argumenter for at USA kan opprettholde sin posisjon i verdenssamfunnet i lang tid fremover. På grunn av sin militære overlegenhet, sterke økonomiske posisjon og kulturelle påvirkningskraft vil USA spille en sentral rolle i det internasjonale samfunnet i en lang tid fremover. BRICS landene har så langt ikke vist spesielt mye vilje eller evne til å ekspandere sin innflytelse utenfor sine nærområder.

Av BRICS landene blir Kina gjerne trukket fram som den nasjonen som har størst potensiale til å bli en fremtidig supermakt og USAs største utfordrer. Kina er også den av de fremvoksende maktene som tilsynelatende er mest villig til å utfordre organiseringen av det internasjonale systemet (Buzan 2004 pp70). Kina er også det landet som har størst potensiale til å bli mer enn en regional makt. Kineserne har vist en vilje til å ekspandere sin innflytelse inn mot både Afrika og Latin-Amerika. Videre er det klart at Kina har et ønske om å utvikle militære kapabiliteter som kan utfordre USAs innflytelse i Asia (Zhou 2009). Samtidig er det

stor uklarhet rundt hvor stor trussel Kina er for USAs interesse. For det første er det en viss uklarhet om hva Kinas målsetning med sin militære oppbygning er, det er en stor debatt om Kinas har et defensivt ønske om avskrekking (Peng og Yun 2004) eller om landet har mer offensive hensikter (Lewis og Litai 2006). For det andre er det uklart om Kina kan bli mer enn en regional stormakt. Da i form av indre politiske svakheter og mulige problemer med å opprettholde den sterke veksten (Shirk 2008) Noe som vil bli betydelig vanskeligere jo mer utviklet den kinesiske økonomien blir. Dette på grunn av Catch-up effekten som tilsier at det er betydelig lettere for lavt økonomisk utviklede land å ha stor vekst enn det er for høyt økonomisk utviklede land å holde veksten høy.¹⁹

Indias utenrikspolitikk har i landets 60 år lange eksistens vært mest opptatt av uoverensstemmelsene med Pakistan og Bangladesh. India har vist tegn til å ville utvide sin innflytelse. Dette har imidlertid hovedsakelig vært i form av å kontrollere de store havområdene rundt Indias kyst, en klar regional aspirasjon. Observatører slik som Khanna (2008) har stilt store spørsmålsteget om India sin evne til å være en global aktør. Khanna sin kritikk går på at India mangler strategisk vilje til å utvide sine interesser utenfor sine nærområder. Khannas argument går også på at Indias geografiske posisjon ved at India til nesten bare grenser til fjellkjeder eller hav²⁰ gjør ekspansjon vanskelig. På den andre siden så er de indiske hav som India klar har ambisjoner om å kontrollere ekstremt viktig for verdenshandelen siden man her har tre strategiske viktige knutepunkt i form av Malakastredet, Hormusstredet og Adenbukten (Bhattacharya 2010). Den som kontrollerer det indiske hav kontrollerer strømmen av olje til både Kina og Europa.

Det er ingen tvil om at Russland har et ønske om å gjenvinne sin tidligere posisjon i verdenssamfunnet (Rywkin 2008). Det har blitt hevdet at global innflytelse og en ny supermaktstatus er innen Russlands rekkevidde (Rosefielde 2004), men så langt har Russlands utenrikspolitiske fokus vært på nærområdene. Dette har hovedsakelig fått uttrykk gjennom Russlands forsøk på å påvirke den politiske utviklingen i land som Hviterussland og

---

¹⁹ Dette kommer som et resultatet diminishing marginal returns på kapitalinnsats i velutviklede økonomier i forhold til økonomier som har et overskudd på arbeidskraft og hvor forholdsvis små kapitalinvesteringer gir en stor produktivitetsøke. (se f.eks Blanchard 2009 p225-289 for en gjennomgang av forutsetningene for vekst i ulike stadier av økonomisk utvikling)

²⁰ Grensen til Bangladesh er det eneste unntaket

Ukraina.²¹ Videre har Russland lenge forsøkt å øve innflytelse over de urolige områdene i Kaukasus.

Sør-Afrika har ikke spilt noen rolle utenfor Afrika og også vist minimal evne til å påvirke de afrikanske landene over ekvator. Brasil har heller aldri vist noe annet enn regionale ambisjoner og har så langt spilt en beskjeden rolle på verdensscenen. Det som her skiller Sør-Afrika og Brasil fra de andre BRICS-landene er at de har betydelig mindre militære kapabilitet. (SIPRI 2009) Disse to landene er også de eneste BRICS-landene som ikke har atomvåpen.

Med unntak av Kina er alle BRICS landene bundet til sine nærområder. De mangler på kort sikt evnen eller viljen til ekspandere sin innflytelse inn i andre regioner. Når det gjelder de veletablerte økonomiene til EU landene så er det i deres interesse å opprettholde et internasjonale system som vi har i dag. De er status-quo stater. Det er ikke sannsynlig at de i den nære fremtid vil utfordre USAs posisjon i verdenssamfunnet. Dette betyr at med et mulig unntak av Kina så er det ingen av disse maktene som kan tenkes å utfordre USAs posisjon globalt i den nært forestående fremtid.

En verden av regioner

Det er store forskjeller i utviklingstakten og den økonomiske veksten til verdens store industristater. Flere forfattere har utifra dette trukket slutninger om at USAs posisjon er fallende og at et unipolart statssystem er i ferd med å bli erstattet av et multipolart (Zakaria 2008; Klare 2009). Problemet med denne tanken er at de fremvoksende statene i all hovedsak er regionale stormakter og ikke vil kunne utfordre USA globalt i den nære fremtid. De vil ikke automatisk fremstå som poler i tradisjonell forstand. En pol er en betydelig aktør som påvirker adferden til andre aktører og som former det internasjonale systemet ved å påvirke dets struktur (Kaplan 1957; Waltz 1979). Til tross for at de fremvoksende maktene ikke vil utfordre USAs hegemoni i den nære fremtid så vil de skape et skifte i det internasjonale systemet. Men vil de forme systemets struktur og endre dets polaritet? BRICS-landene er stort sett regionale aktører. Deres fremvekst vil først og fremst prege regionene de er en del av. Sør-Afrika har ikke evne til å spille noen rolle utenfor Afrika. Brasil har minimal innflytelse

---

²¹ Dette er noe som henger sammen med betydningen av disse lande som transitt land for russisk gass til Europa.

utenfor Sør-Amerika. India er hovedsaklig opptatt av regionale spørsmål. Russland har innflytelse over sine nærområder og kan påvirke energi sikkerheten til Europa, men svært liten innflytelse utenfor det eurasiske kontinentet. Selv Kina som Zakaria (2008) og andre trekker frem er først og fremst en stormakt i Asia. Kina er det landet som har størst potensiale for å bli en pol, men det er et stykke frem ditt. I den nære fremtid vil de fremadstormende maktene samlet skape et skifte i det internasjonale systemet, men ikke til et klassisk multipolert statssystem. Vi vil få en multiregional verden.

Andre har tidligere vært inne på tanken om en verden av regioner (se for eks Katzenstein 2005; Buzan og Wæver 2003). Buzan og Wæver (2003) ser på maktene i verden som delt inn i tre kategorier. Med en global supermakt i form av USA, flere globale stormakter (blant annet EU, Japan og Kina) og en rekke regionale makter (slik som India og Brasil). Buzan og Wæver får utifra dette en verden med en rekke overlappende maktbalansesystemer både på globalt og regionalt plan. Min forståelse av multiregionalitet har lignende trekk. Jeg har en supermakt, mens de andre maktene mine er alle regionale makter som dominerer sine nærområder og har en regional maktbalanse med USA. Jeg er åpen for at disse regionale maktene kan utøve noe innflytelse utenfor sin region slik som Kina gjør i Afrika, men jeg aksepterer ikke uten god dokumentasjon at de har en global tilstedeværelse som former det internasjonale systemets struktur.

I løpet av verdenshistorien har det internasjonale systemet har skiftet mellom uni-, bi- og multipolert utallige ganger. Det er likevel noe nytt som er i ferd med å skje; endringene finner nå sted i en global kontekst. I moderne tid har de viktigste skiftene funnet sted i den vestlige verden. Det har vært endringer innenfor det vestfalske internasjonale samfunnet. Nå står vi ovenfor en situasjon der utviklingen virkelig er verdensomspennende. De nye stormaktene er fordelt over mange verdensdeler. En viktig forskjell fra tidligere tider er den geografiske spredningen.

En annen forskjell er at disse verdensdelene er kulturelt ulike. De vestlige nasjonene har alle en ganske lik måte å se på det internasjonale samfunnet. Det stammer fra vår kultur med felles idealer. De har blitt skapt gjennom en kristen kulturarv som siden har blitt sekularisert. Det er lett å falle i fellen å tro at vestens idealer er universelle og selvinnyttende. Vi kan ofte glemme at de er et resultat av en flere tusen år lang historie som ikke alle deler av verden har felles med oss. Vi skal dermed ikke ta det for gitt at de andre regionene vil organisere seg på

samme måte som den vestlige verden. De fremvoksende maktene har en annen kulturell og historisk bakgrunn som vil forme deres måte å se på verden på slik som vår bakgrunn formet oss i den vestlige verden.

Dette har vi alt sett tegn til i Asia der man har observert en tendens til bandwagoning i tilfeller der en skulle forvente et forsøk på maktbalansering. (Buzan og Foot 2004: 158) Dette har blitt forsøkt forklart på flere måter, Fairbank (1968) snakker om en "kinesisk verdensorden" der en hierarkisk organisering av statene er normen. Dette er et forsøk på å overføre noen av de kulturelle normene man ser i østen over på hvordan stater oppfører seg. Huntington (1996: 229-238) er inne på det samme når han snakker om en "Konfusiansk sivilisasjon." Selv om mange asiatiske stater på overflaten er organisert og oppbygd på samme måte som vestlige stater så oppfører de seg ikke på samme måte. Det er med andre ord fare forbundet med å observere en region som Asia med det samme analytiske rammeverket som vi bruker for å studere den vestlige verden (Kang 2003).

I en verden som blir stadig mer globalisert skulle man tro at verdensdelene ble mer like, dette er imidlertid ikke noe vi skal ta forgitt. Verden blir mindre og kulturer kommer mer i kontakt med hverandre, men det betyr ikke at verden blir mer enhetlig. Det er fristende å spekulere om at i en verden av regioner vil forskjellene mellom vestlige og ikke-vestlige staters internasjonale adferd komme tydeligere fram. For Norge som en liten nasjon som skal manøvrere i slik verden vil det si at man må ha en egen utenrikspolitikk for hver enkelt region som ikke bare er tilpasset til den dominerende makten i området, men også tar hensyn til måten det internasjonale systemet fungerer i den bestemte regionen. Dette forutsetter at Norge har en forståelse for statssystemet i hver enkelt region. Det forutsetter også at Norge forstå hvordan regionene henger sammen og påvirker hverandre. Dette er spesielt viktig når det gjelder Norges forhold til USA som den eneste makten med interesser i alle regionene.

USAs rolle i en multiregional verden

Hva blir da USAs stilling i en multiregional verden? Det multiregionale systemet jeg her forestiller meg er fremdeles unipolar i den forstand at USA fremdeles er den ledende stormakten. Det kun er USA som har evne og vilje til å utøve makt i alle verdens regioner. Dette betyr ikke de andre maktene kun utøver innflytelse i sin egen region. Vi vet at Kina har ambisjoner i forhold til å øke sin innflytelse i Afrika og at Russland har interesser i Asia. Det

vil være tilfeller der interessesfærene til de regionale stormaktene strekker seg inn i en annen regionen. Som når Russlands interesser mot øst går inn i det området som må betraktes som i Kina sin innflytelsessfære. Eller der innflytelsessfæren til de europeiske landene møter Russlands i Øst-Europa. Dette er imidlertid ikke normen. Det er kun den globale hegemonen USA som har globale interesser og samtidig evnen til å utøve innflytelse i alle verdens regioner. For de regionale stormaktene er det da ikke så viktig hvor mektig USA er totalt sett, men hvor mye av sin makt USA kan utøve i deres egen region. USA har forpliktelser og interesser på alle verdens kontinenter og i alle regionene. USA kan dermed ikke fokusere hele sin makt i en enkelt region. Dette gjør det mulig for hver og en av de fremvoksende maktene å forholde seg til en lokal maktbalanse med USA i sin region.

USAs stilling er mer usikker i enkelte regioner enn andre. Lite tyder på Europa har vilje til å utfordre USAs interesser siden de er tjent med en verden der det er USA som tar på seg rollen som verdenspoliti. Det er i EUs interesse å være under USA sin beskyttelse slik at de kan holde sin militærbudsjetter nede og opprettholde velferdsstater. USA er på ingen måte utfordret av EU. Paradokset her er at EU landene til tider virker mer opptatt av å bevare USA sitt nærvær i Europa gjennom enn det USA selv er.

I Latin-Amerika har vi sett en demokratiseringsprosess etter den kalde krigens slutt. Kommunistbevegelsene i de latin-amerikanske landene har falt en etter en. USA trenger derfor ikke lenger å være bekymret for sin bakgård på samme måte som de var under den kalde krigen. Brasil er mer en samarbeidspartner enn en utfordrer for USA .

Det er annerledes med Kina som er en klar utfordrer til USA i Asia og også i Afrika. Russland har vist en klar vilje til å utfordre USA i sine egne nærområder. Dette har vi sett i forhold til situasjonen i både Georgia og Ukraina.(Rywkin 2008) India er i en slags mellomposisjon. India er villige til å samarbeide med USA og kjøper mye våpen fra de, men de har klare ambisjoner om å kontrollere sin nærområder. India har arvet en britisk tilnærming til maktpolitisk der makt på havet er sentralt. De har dermed et stort fokus på å kontrollere handelsrutene gjennom det indiske hav. (Bhattacharya 2010) Noen som kan utfordre USA sine intensjoner om også å kontrollere verdenshavene. Men India er ingen system utfordrer, de har et demokratisk styresett, en markedsøkonomi og et samfunn basert på klare liberale verdier.

Når man ser de ulike utfordringen USA står ovenfor i de forskjellige regionene så er det klart at USA vil da stå ovenfor et valg. De kan forsøke å beholde et stort nærvær i alle verdens regioner og dermed risikere å overstrekke sine ressurser slik som Paul Kennedy fremholder. Eller de kan redusere nærværet i enkelte regioner for å fokusere på de områdene der USA sin innflytelse er satt under størst press fra de fremvoksende maktene. Dette vil kunne komme til uttrykk i form av en omdisponering av ressursene ved en tilbaketrekning fra de mest stabile og tryggeste områdene, og en styrking av nærværet i mer urolige områder. Dette vil da bety en tilbaketrekning eller nedbemanning av USA sitt nærvær i Europa, siden dette er et område som består vennligstilte og eller allierte stater som i stor grad er i stand til å ta vare på sin egen territoriale sikkerhet, og en styrking av nærværet i Sørøst-Asia der USA føler seg mer truet.

Et viktig element er at det ikke er noen klar regional makt i Midtøsten, dette betyr at USA alene må ta ansvaret for å holde denne regionen stabil nok til at oljeforsyningene fra denne viktige regionene ikke blir forstyrret. Det er fremdeles USA som vil måtte ta oppgaven som verdenspoliti. Når det gjelder Midtøsten så er dette en region som på grunn av olje rikdommen er så viktig at det er tvilsomt om USA frivillig vil la noen annen makt ta ansvaret for regionens stabilitet.

I en multiregional verden er ikke de gamle institusjonene og alliansene som USA tidligere har fokusert sin utenrikspolitikk rundt like relevant lenger. NATO som er en organisasjon som historisk er rettet inn mot forsvaret av Europa - en geografisk region der USA sine interesser i liten grad nå står i fare for å bli utfordret. Som et svar på dette har USA villet bygge ned NATOs betydning. USA har i stadig større grad villet basere seg på ad hoc allianser. Under Irak-krigen hadde USA med seg en "koalisjonen av villige". Dette er noe man risikerer å se mer av frem til man kan etablere nye eller tilpasse de gamle institusjoner slik at de passer det nye internasjonale systemet. Regionale institusjoner slik som Den Arabiske Liga, Den Afrikanske Union og ASEAN vil kunne spille en større rolle i en multiregional verden. Dette forutsetter imidlertid at de regional stormaktene har evnen til å ta en lederskapsrolle i disse institusjonene. For USA betyr dette at man har institusjonelle plattformer der man kan engasjere de regionale stormaktene.

Norges forhold til USA i en multiregional verden

Når det gjelder Norges forhold til USA i det nye multiregionale systemet, er det klart at USA fremdeles vil være en viktig alliert og samarbeidspartner for Norge. De geopolitiske argumentene for hvorfor Norge valgte å knytte seg til Atlanterhavsmaktene (Riste 2001) faller ikke bort. Norsk økonomi vil fremdeles være dominert av utenrikshandel og Norge vil dermed være avhengig av fri ferdsel på havene. Noe som betyr at Norge må være nært knyttet til den globale hegemonen USA. Dette forholdet må Norge vekte opp imot sitt forhold til de regionale stormaktene som vil være viktige markeder for norske varer. Særlig hurtigvoksende stormakter slik som Kina, India og Brasil (se figur 4 side 41). Uoverensstemmelser i handelspolitikken mellom USA og de regionale stormaktene, spesielt Kina, vil kunne by på vanskelige dilemmaer for Norsk Utenrikspolitikk.

En annen ting som taler for at Norge fremdeles vil ha et nært forhold til USA til tross for den økte innflytelsen til andre makter er at på veldig mange områder vil Norges og USAs interesser samsvare. Det være seg for eksempel på spørsmål om fremme frihandel, demokrati eller menneskerettigheter. Norge deler de samme verdiene som USA på disse spørsmålene. Det kan være uoverensstemmelser i forhold til hvilke virkemidler som skal brukes for å fremme demokrati og menneskerettigheter, men den overordnede målsetningen på disse områdene er lik både i Norge og i USA. Dermed vil den norske utenrikspolitikken og spesielt fredspolitikken, i svært liten grad være i konflikt med USAs interesser. Den norske fredspolitikken har fungert som en døråpner til beslutningstakerne i Washington (Godal 2003: 181) og det vil den fortsette å gjøre. Selv om Norges og USAs interesser er forenelig når det gjelder fredspolitikken så må Norge være klar over at på andre områder og også på enkeltsaker i forhold til fredspolitikk så har USA egeninteresser som strekker langt seg forbi våre. For Norge sin del vil dette kunne si at vi ikke nødvendigvis kan basere oss på at vi vil få USA sin støtte i forhold til vår nordområde politikk ovenfor Russland siden USA vil måtte veie det å støtte en alliert i en sak av perifer innflytelse for dem selv opp mot alle de andre forpliktelsene de har.

Når Norge har en fredspolitikk som vil ta oss inn i de fleste av verdens regioner så vil vi her alltid støtte på amerikanske interesser. Norge må da veie opp forholdet til USA mot Norges forhold til de regionale stormaktene. Det er situasjoner der vi kan komme i en klemme mellom vår allierte USA og en regional stormakt. Det kan hende at det å holde et godt forhold

til Russland er viktigere enn å bidra til fredsforhandlinger mellom georgiske myndigheter, som støttes av USA, og utbrytergrupper, med støtte fra Russland. Norges forhold til USA er også noe vi kan bruke i møtet med de regionale stormaktene. Et klart eksempel på dette har vi i forhold til at de diplomatiske og økonomiske konsekvensene av å gi Nobels Fredspris til en kinesisk dissident ville vært betydelig større hvis Norge ikke hadde fått støtte fra USA og andre vestlige land.

Den viktigste kanalen for samarbeid mellom USA og Norge er i dag NATO (Riste 2001). NATO er i dag betydelig mindre viktig for USA enn det en gang var siden USA i stadig større grad ser på Asia som den viktigste regionen sikkerhetspolitisk. For å møte utfordringer i de andre regionene så vil USA nedprioriter NATO og fokusere på andre institusjonene som er mer rettet inn mot de andre regionen. Dette gjør at Norge må finne alternativer eller supplement til USA og NATO for å ivareta sin egen sikkerhetspolitisk. Vi kan velge å bygge opp vårt eget forsvar betydelig for å stå mer på egne ben. Dette er dyrt og vil gå på bekostning av andre velferdsgoder. Og selv om vi bruker betydelig større mengder av vår BNP enn i dag så har ikke Norge ressurser til å ha et forvar som er avskrekkende i forhold til vår store nabo i øst. Det andre alternativet er å erstatte USA sin beskyttelse med beskyttelse fra de europeiske NATO landene som også er i samme situasjon som Norge hvis USA vender oppmerksomheten bort fra Europa. Det vil muligens være i Norges interesse å knytte seg tettere opp mot EU sitt militære samarbeid.

Kapittel 4 Norge i den multiregionale verden

I en unipolar verden må norsk utenrikspolitikk fortsatt forholde seg hovedsakelig til USA. Som vi så i foregående kapittel så vil også USA fortsette å spille en viktig rolle for Norge i en multiregional verden, spesielt på sikkerhetspolitikken. Forskjellen på en verden som er Unipolar og en verden som også er multiregional er at Norge her må forholde seg til en rekke andre makter. Norge vil i større grad måtte ta stilling hvor viktige disse landene er for Norge basert på hvor stor kontaktflate Norge har med disse nasjonene på de viktigste områdene innen norsk utenrikspolitikk. Det er spesielt de maktsentrene som er i Norges nærområder som er av størst betydning for Norge, det vil si EU og Russland. Videre har vi Brasil som Norge har en sterk økonomisk tilknytning til, som en viktig leverandør av råvarer til norsk industri. Kina og India er viktige for Norge på grunn av det potensialet de har for videre vekst, til forskjell fra Sør-Afrika som er av minimal betydning for Norge.

Jeg avsluttet foregående kapittel med å se på Norges forhold til USA i den multiregionale verden. Der så vi at dette forholdet hovedsakelig var basert på sikkerhetspolitikken. USA spiller en mindre rolle for Norge når det kommer til handelspolitikken. USA vil fortsatt være premisgiver for frihandel, men det er andre aktører som er betydelig viktigere handelspartnere for Norge. For norsk fredspolitikk vil USA fremdeles spille en rolle i den multiregionale verdenen, men nå må ikke Norge lenger bare veie fredspolitikken opp mot forholdet til USA, men også til en rekke regionale makter.

I dette kapitlet vil jeg se på Norge sitt forhold til de andre maktene i den multiregionale verdenen og se de opp mot de tre aspektene i norsk utenrikspolitikk, sikkerhetspolitikken, Handelspolitikken og fredspolitikken.

Norges forhold til Europa i en multiregional verden

Det viktigste regionale maktsentret for Norges del er EU. Dette rett og slett på grunn av geografi og økonomisk tilknytning. Dette er våre naboland og fremste handelspartnere. I norsk sikkerhetspolitikken har EU lenge spilt en mindre rolle enn USA. Militært har Europa lenge nytt godt av at de har ligget under USA sin beskyttelse dette har gjort at Europa har kunnet bevilget relativt lite av sin BNP til forsvar.

Tabell Nr: 5 Militære utgifter EU og USA i 2009

	EU	USA
Totale forsvarsutgifter i Milliarder Euro	194	498
I prosent av BNP	1,67 %	4,91 %
I prosent av statlige utgifter	3,30 %	11,70 %

Kilde: EDA 2010

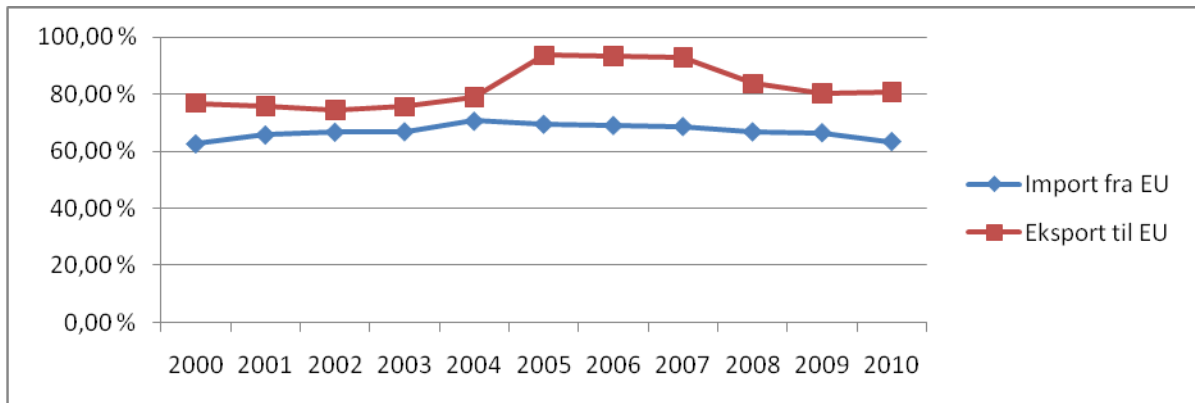
Sammenligningen i tabell 5 viser at EU landene bruker betydelig mindre av sin økonomiske styrke på forsvar enn det USA gjør. Dette gjør det mulig for de europeiske landene både å opprettholde velferdsstater. Skal man tro Paul Kennedy så fører de også mer av statens resurser inn i prosjekter som skaper økonomisk vekst. Dette gjør at EU-landene er status quo-makter, de er tjent med at det internasjonale systemet holder seg slik det er i dag. Dette gjør at EU og Norge har felles interesser i å holde på USAs nærvær i Europa.

For Norge er det spesielt et område av sikkerhetspolitikken der vi trenger støtte fra våre europeiske allierte og det er nordområdene. Der kan Norges interesser komme i konflikt med russiske interesser. Dette er det området i norsk utenrikspolitikk der det er størst potensiale for konflikt. Norge har et asymmetrisk maktforhold til Russland og da er det viktig at vi kan finne støtte for vår politikk blant våre europeiske allierte. Det er imidlertid ikke noen automatikk i at de andre europeiske landene har samme syn på nordområdene som Norge. Og EU-landene har også sitt eget forhold til Russland og forsyningssikkerheten av olje og gass til Europa å tenke på.

Når det kommer til handelspolitikken så handler Norge mer med EU enn med noen annen region. Figur 5 viser at norsk import fra EU landene har ligget rimelig stabilt på mellom 60 til 70% av Norges totale import de siste ti årene. Når det gjelder Norges eksport, så ligger den noe høyere enn importen, - dette gjelder ikke bare i prosent men også i reelle tall siden Norge har et betydelig handelsoverskudd til de fleste europeiske land, og har til tider vært på rundt 95% av Norges totale eksport. Det er spesielt i perioder med høye olje og gasspriser at vi er at

Norges eksport til EU stiger betydelig i prosent. Dette er fordi så godt som alt av norsk petroleumsproduksjon blir solgt til det europeiske markedet.

Figur nr: 5. Norsk handel med EU i prosent av total norsk handel.

Kilde: SSB 2011

Det er her ting som tyder på at EU kan bli betydelig viktigere for norsk oljeindustri på grunn av at det har nylig blitt innført handel på petroleumskontrakter nominert i euro (CME 2011).²² EU er klart den viktigste handelspartneren til Norge og det er lite som tyder på at dette skal forandre seg med det første.

Den Europiske økonomien og den økonomiske utviklingen til EU er sentralt for norsk velstand. I motsetning til BRICS landene er ikke Europas posisjon som et mulig regionalt maktsentra basert på forutsetningen om fortsatt økonomisk vekst. Det er enkelte land i EU som har stort vekstpotensiale, basert på det faktum at de har en underutviklet økonomi, dette gjelder spesielt for landene i Øst-Europa, og vi har sett vekstrater i enkelte av disse landene på samme nivå som i BRICS landene. Men samlet sett er Europa er alt velutviklet økonomisk. Europa er et veletablert maktsenter både økonomisk og politisk. Spørsmålet ligger i om EU greier å bruke sin makt på en enhetlig måte. EU-landene har samlet et BNP som er på et nivå litt over det USA har målt i ppp nominerte tall og betydelig over USA målt i nominelle

²² Det er så langt snakk om en kontraktstype på Brent, det vil si den olje kategorien man finner i nordsjøen, og 5 kontraktstyper på raffinerte produkter med Brent som grunnmaterielle. Konsekvensene av dette er at de europeiske landene kan handle olje fra Norge direkte i sin egen valuta og at de dermed ikke trenger å opprettholde de samme dollar reservene som tidligere. Samtidig vet man at Russland også ønsker at oljen og gassen de selger til Europa skal nomineres i Euro. Et tidligere forsøk på dette strandet i 2003. Det er godt mulig at det vi nå ser er begynnelsen på slutten for petrodollaren.

verdier (IMF 2010). Man kan diskutere gjeldskrisen i PIIGS landene og ja ikke dette er en utfordring, men likevel er det ingen tvil om den økonomiske styrken til et samlet Europa.

Når det kommer til fredspolitikken så deler de europeiske landene de i all hovedsak de samme verdiene som Norge har. Dette gjør at det i forhold til demokratisering og menneskerettigheter er naturlig å samarbeide med de europeiske landene. Det vil f.eks i enkelte tilfeller være fornuftig for Norge å ha felles front med EU landene når Norge tar opp slike spørsmål med andre regionale maktsentra. Hvis vi skal ta opp menneskerettigheter med land som Russland eller Kina så kan det være lurt å gjøre dette i samsvar med de europeiske landene .

Norge må imidlertid huske at EU-landenes interesser er mangfoldige. Og at man her har mange av de samme dilemmaene mellom idealisme og egeninteresser. Det at EU er bestående av enkelt land med mangfoldige interesser gjør at vi har et bilde av er EU som at på mange utenrikspolitiske områder har vært svært vanskelig for å samle seg om en felles utenrikspolitikk. Dette gjelder spesielt på enkeltsaker. Dette bildet er muligens noe feilaktig. Det imidlertid slik at på de fleste områdene er EU-landenes, og særlig de toneangivende EU-landene, sine interesser sammenfallende. Dette ser man gjennom at EU-landene ofte handler veldig likt i internasjonale institusjoner slik som FN (Laitikainen og Smith, 2006; Smith, 2006; Telò, 2009). Altså er EU ofte i stand til å handle som en enhetlig aktør og har mange av de samme verdiene og målsetningene som Norge. EU kan dermed være en nyttig samarbeidspartner i fredspolitikken.

Det er et par områder der EU har egeninteresser som veier veldig tungt. Dette må Norge være oppmerksom på i forhold til hvordan at disse kan påvirke EU sitt forhold til Norge. Dette består hovedsaklig i EU sitt behov for å sikre forsyningene av olje til det europeiske kontinentet. Et godt forhold til Russland og ikke minst forholdet mellom Russland og transittlandene Ukraina og Hviterussland er dermed sentralt. Dette gjør at EU landene i visse sammenhenger ikke nødvendigvis vil være interessert i å støtte Norge i nordområdene.

Norges forhold til Russland i en multiregional verden

Norge har lenge levd med å ha en mektig nabo i øst, dette har ikke forandret seg etter Sovjetunionens fall. Det er denne geografiske nærheten til Norge som gjør at ved siden av EU så er Russland det viktigste av de regionale maktsentrene for Norge. Selv om Russlands

relative militære kapasiteter har blitt betydelig redusert etter den kalde krigens slutt så er Russland fremdeles en formidabel militærmakt. Russlands militærbudsjett for 2009 var 10 ganger så stort, på 61 milliarder dollar for Russland sammenlignet med 6,2 milliarder dollar for Norge, som Norges militærbudsjett (SIPRI 2009). Dette gir et klart bilde på maktforholdet mellom de to landene og hvilken sikkerhetspolitisk utfordring Norge står ovenfor når det kommer til å hevde norske interesser i nordområdene.

Det er ingen tvil om at det er et asymmetrisk maktforhold mellom Norge og Russland og dette påvirker norsk sikkerhetspolitikk ovenfor Russland. Spørsmålet er hvordan Norge skal håndtere dette asymmetriske forholdet. En klar måte å håndtere dette på, er å hente støtte fra våre allierte, det vil si USA og EU landene, i saker der vi har en interessekonflikt med Russland. Problemet med dette er at disse landene ikke nødvendigvis har samme interesser som Norge eller interesser i å sette sitt forhold til Russland på spill for å ivareta Norges interesser. En annen løsning, er å føre vår kontakt med Russland i så stor grad som mulig inn i multinasjonale fora, slik som Nordisk Råd. Det å få kontakten med Russland inn i institusjonelle fora vil gjøre at rett og ikke makt i større grad blir avgjørende. Det er på et området spesielt at Norge og Russland har overlappende interesse og det er Nordområdene. Det er her det største potensialet for konflikt ligger. Nordområdene er imidlertid viktigere for Norge enn for Russland. Russlands innflytelsessfære har i all hovedsak vært sentrert rundt de tidligere sovjetstatene (Socor 2005). Det er over de tidligere sovjetrepublikkene og spesielt Hviterussland, at Russland har vært i stand til å øve innflytelse. Det er også en høy prioritet for Russland å holde på innflytelsen i disse områdene på grunn av frykten for vestlig innflytelse over disse landene i form av utvidelser av NATO og EU østover i Europa.

Når det kommer til handelspolitikken så handler Norge ikke spesielt mye med Russland. Norge har det siste året eksporterer varer for nesten 7 milliarder og importerer for rundt 12 milliarder til Russland per år. (SSB 2011) Dette er tall som er på et normal nivå i forhold til de siste 10 årene. For å sette dette i perspektiv så handler Norge dobbelt så mye med Belgia (SSB 2011). Det ene området der Norge har store økonomiske interesser i forhold til Russland er i olje og energi politikken og da spesielt i forhold til oljeressursene i Barenshavet. Her har Norge et behov for å samarbeide med Russland.

Økonomisk er ikke Russland i dag viktig for Norge, men Russland er viktig økonomisk for Norges Europeiske allierte. Russland har blitt en viktig råvareleverandør, spesielt i forhold til

det europeiske kontinentet. Landet har blitt verdens største eksportør av petroleumsprodukter. Russland har et produksjonsoverskudd etter de har dekket sitt eget oljebehov på rundt 7 millioner fat om dagen. Så godt som alt dette går til å dekke produksjons underskuddet til EU som er på ca 12 millioner fat per dag (Energy Information Administration 2010).²³ Russlands potensielle fremtidige økonomiske betydning for Norge henger sammen med Russlands fremtidige økonomiske vekst. Russlands økonomi henger imidlertid klart etter enkelte av de andre BRICS land spesielt Kina og India. Disse landene har ikke bare en større økonomi enn Russland, de vokser også betydelig raskere og har en betydelig større prosjektert økonomisk vekst (O'Neill 2007). Det store spørsmålsteget ved Russlands økonomi er det at mange utenlandske selskaper har smertelig fått erfare at det til tider er lovløse tilstander i den russiske næringslivet og at det er lite hjelp å få fra rettsvesenet. Det er et stort spørsmål om i hvor stor grad dette vil føre til at utenlandske investorer blir skeptiske til Russland og at landet dermed mister sårt trengte investeringer.

Når det kommer til fredspolitikken så er det enkelte dilemmaer som Norge står ovenfor i forholdet til Russland. Russland fører en aggressiv politikk imot landene i Kaukasus og det er grove brudd på ytringsfriheten og pressefriheten i Russland. Man kan dermed med rette spørre om det er mulig for Norge å føre en samarbeidspolitikk med Russland i nordområdene som er forenelig med norske verdier i forhold til menneskerettigheter og demokrati? Hvis vi ser på Russisk utenrikspolitikk så har Russland på mange måter en fragmentert utenrikspolitikk. Dette er skapt av kontraster mellom handelspolitiske og sikkerhetspolitiske utfordringer. På den ene siden har Russland et behov for å vise seg som en stabil og trygg leverandør av petroleum til det europeiske kontinentet og som en trygg plass for vestlige investorer å sette pengene sine. På den andre siden har Russland en frykt for og et ønske om å bremse EU's og NATOs ekspansjon i mot øst. I tillegg til dette har man en annen side i Russisk utenrikspolitikk og det er at Russland har urolige områder i sør, spesielt i forhold til Kaukasus, som de må forholde seg til. Dette er områder der Russland til tider har gått meget aggressivt til verks.

Slik som Russland har en fragmentert utenrikspolitikk har Norge et behov for en todelt politikk i forholdet til Russland. I Nordområdene er det viktig å ha et nært samarbeid med

---

²³ Det resterende oljeunderskuddet til EU dekkes av Norge som produserer rundt 2 millioner fat per dag og via import fra Midt-Østen og Nord-Afrika.

Russland og holde et godt forhold for å sikre norske sikkerhetspolitiske interesser og økonomiske interesser i nord. Når det gjelder Russisk utenrikspolitikk i forhold til Kaukasus å vil det være lurt holde oss unna. Norge har aldri hatt noen utstrakt fredspolitikk i forhold til disse områdene og det er en linje som bør føres videre. Norge har mye å tape og ingenting å tjene på å bringe norsk fredspolitikk inn i Russlands bakgård.

Norges forhold til Brasil i en multiregional verden

Norges forhold til Brasil som et nytt potensielt maktsenter i verden er hovedsakelig basert på økonomiske faktorer. Sikkerhetspolitisk er Brasil av ingen betydning for Norge. Brasil er det BRICS landet som har vist minst av tendenser til å prøve å utvide sine interesser utenfor nærområdet. Spørsmålet er om dette er et resultat av manglende vilje, evne eller en kombinasjon av disse faktorene. Brasil er sammen med Sør-Afrika det svakeste av BRICS-landene militært. (SIPRI 2009) De har imidlertid ingen klare sikkerhetspolitiske trusler i sitt nærområdet.

Det er på Handelspolitikken at Norge må forhold seg til Brasil. Brasil er en fremvoksende petroleumsmakt, de har store oljereserver til sjøs og norsk oljeindustri er selvfølgelig interessert i å være med på utbyggingen utenfor kysten av Brasil. I tillegg er Brasil en stor produsent av Bauxitt og har lenge vært den viktigste leverandørene til norsk aluminiumsindustri. Så Norge har store økonomiske interesser i Brasil, investeringene fra store norske bedrifter i Brasil er betydelig større enn i de andre BRICS landene. Et klart eksempel på dette er når Norsk Hydro i 2011 kjøpte et bauxittraffineri og en bauxittgruve i Brasil. Dette er til dags dato de to største investeringene i utlandet av et norsk selskap. Dette illustrere klart grunnen til at norske myndigheter har lansert en egen Brasilstrategi for å fremme det økonomiske samarbeidet (Utenriksdepartementet 2011). Norge har tidligere utarbeidet lignende strategier for både Kina og India (Støre 2010) . Dette er en del av de tilpassningene som Norge gjør i forhold til stormaktene i hver enkelt region (Støre 2011)

Brasil har en økonomi på størrelse med Russland og har omtrent samme prosjekterte vekstrate (O'Neill 2007). Det vil si at Brasil ikke på noen måte er potensielt noe annet enn en regionale stormakt verken økonomisk eller politisk. For Norge er imidlertid Brasil viktig i forhold til olje og energipolitikk Brasil er en fremvoksende oljenasjon. Det interessante her er at Brasil

sine oljekilder har mange fellestrekk med de norske. De er på forholdsvis dypt vann og dette krever spesialisert teknologi. Teknologi som Norge er verdensledende på.

Når det kommer til fredspolitikken så ser man at ovenfor Brasil, i motsetning til det vi så i forhold til Russland, er det på ingen måter problematisk for Norge å føre en samarbeidspolitikk som er forenelig med norske verdier i forhold til menneskerettigheter og demokrati. Brasil er et demokrati og er ikke involvert i konflikter med de andre Sør-Amerikanske landene som kan gjøre at et nært forhold til Brasil vil være problematisk for norsk fredspolitikk. Brasil kan være en god partner for norsk fredspolitikk i Latin-Amerika.

Norges forhold til Kina i en multiregional verden

Kina er den av de fremvoksende maktene som er i den mest åpenbare posisjonen til å bli en betydelig aktør i det internasjonale systemet. Kina er det mest folkerike landet i verden noe som gir landet en enorm ressurs i form av billig arbeidskraft. Landet har en sterk økonomisk vekst og det er grunn til å tro at denne vil fortsette. Gjør den det vil Kina med tiden passere USA som verdens største økonomi - når man regner enkeltland og dermed ikke tar med EU (O'Neill 2007).

På mange måter er Kina i en særstilling blant de fremvoksende nye maktene. Kina er den eneste av BRICS landene som så langt har vist vilje, og ikke minst evne, til å utvide sin innflytelse utenfor nærområdet. Militært er Kina klart det sterkeste av BRICS landene (SIPRI 2009) Veksten i Kinas militærbudsjetter er noe bør bekymre USA. For Norges del har det liten betydning hvor sterkt de forskjellige BRICS lande er så lenge deres makt ikke strekker særlig utover deres egen region. Til tross for sin sterke vekst har Kina minimal direkte påvirkning på norsk sikkerhetspolitikk. Den eneste måte vi kan si at Kina påvirker norsk sikkerhetspolitikk er i forhold til indirekte påvirkning gjennom Kinas påvirkning på Amerikansk sikkerhetspolitikk.

Hvis vi ser på Norges handel med Kina og norske økonomiske interesser i Kina så er handelen større enn de andre BRIC landene med en eksport i 2010 på 14,2 milliarder og en import på 39,6 milliarder (SSB 2011). Når det gjelder norske investeringer så er det kun Brasil som har større norske investeringer. Dette betyr at når Kinas økonomiske makt vokser så raskt som den gjør så vil Kina bli stadig viktigere for norske økonomiske interesser. Kinas

betydning for norsk handelspolitikk er voksende. Derfor er det også utarbeidet en egen Kina strategi for norsk utenrikspolitikk (Støre 2010)

Det er fredspolitikken som kan skape de store dilemmaene for Norge i forholdet til Kina. Dette er dilemmaer som Norge vil bli stilt ovenfor i stadig større grad når Kinas makt styrker seg. Et eksempel på dette er hvordan man skal håndtere saker slik som Kinas okkupasjon av Tibet og undertrykkingen av opposisjonelle i Kina. Kinas reaksjon på en Nobelpris til en kinesisk opposisjonell taler klart om hvor vanskelig slike saker kan være. Og konsekvensene for norsk handelspolitikk. Når Kinas makt vokser vil det ikke bli enklere for et lite land som Norge å kritisere Kina for menneskerettighetsbrudd. Skal Norge ivareta sine egne interesser er det dermed kanskje ikke mulig å føre en politikk ovenfor Kina som er forenelig med norske verdier i forhold til menneskerettigheter og demokrati. Norge kan bli tvunget til å stadig større grad måtte dempe vår kritikk i menneskerettighets spørsmål for å ivareta våre økonomiske interesser.

Kina skiller seg fra de andre BRICS landene ved at de har satset stort på å øke sin innflytelse i Afrika. Dette vil ha betydning for den norske fredspolitikken på det afrikanske kontinentet ved at Norge må ta hensyn til at Kina vil være en part i mye av det som skjer. Spørsmålet er da om Kina vil jobbe utifra de samme målsetningene om å spre demokrati og skape fred på det afrikanske kontinentet som Norge har? Kina har for det første ikke den samme holdningen som Norge på om demokrati er et mål i seg selv. Og for det andre har Kina økonomiske motiver i forhold til å sikre kontroll over strategiske ressurser som muligens best er tjent ved å støtte opp under enkelte undertrykkende regimer. Det vil være vanskelig å samarbeide med Kina i fredspolitikken.

Norges forhold til India i en multiregional verden

Sikkerhetspolitisk er India av minimal betydning for Norge. Indias økonomiske veksten bærer mange likhetstrekk med det vi har sett i Kina. Det er i begge land den enorme befolkninger som er den store ressursen. I forhold til geostrategisk posisjon er India den best plasserte av BRICS landene. India ligger mellom vesten og den fjerne Østen og store deler av verdenshandelen går forbi Indias kyst. Tre av de viktigste flaske halsene for verdenshandelen er Hormustredet, Malakastredet og Adenbukta som alle er tilknyttet det indiske hav. Når det gjelder Norges handel med India så importerer vi fra India varer for en verdi av 2,2 milliarder

mens vi eksporterte varer til India for 2,5 milliarder (SSB 2011). Direkte handelen mellom Norge og India er dermed per dags dato ubetydelig. Med en sterk økonomisk vekst er det grunn til å tro at Norsk handel med India vil øke betraktelig. Derfor er det utarbeidet en egen India strategi for norsk utenrikspolitikk (Støre 2010) Men på grunn av sin posisjon rundt viktige handelsruter har India en ikke ubetydelig betydning for norsk handelspolitikk. Her har man den faktoren at siden India har et ønske om å kontrollere det indiske hav så vil de kunne være en partner for de europeiske nasjonene som forsøker å hankses med pirat problemet utenfor Somalia.

Når det kommer til fredspolitikken så vil India være en stat Norge kan samarbeide med på enkelte områder. India er et rimelig velfungerende demokrati og det å føre en utenrikspolitikk ovenfor India som er forenelig med norske verdier i forhold til menneskerettigheter og demokrati er ikke noe som ser ut til å by på de store problemene. De problemstillingen Norge vil bli stilt ovenfor med India som et regionalt maktsenter er hovedsakelig Indias langvarige konflikt med Pakistan over Kashmir og Indisk involvering i Indre anliggende i Bangladesh. Dette er overkommelige problemer og India kan være en god samarbeidspartner for Norge når det kommer til å drive fredspolitik i Asia siden man deler mange av de samme demokratiske verdiene.

Norges forhold til Sør-Afrika i en multiregional verden

Sør-Afrika er det av BRICS landene det er mest grunn til å stille seg tvilende om kommer til å bli noe regionalt maktsentra. Sikkerhetspolitisk har ikke Sør-Afrika noen betydning for Norge. Militært er Sør-Afrika også klart det svakeste av BRICS landene. Den økonomiske veksten i Sør-Afrika har vært betydelig lavere og langt mindre stabil enn i de fremste BRICS landene. I forhold til økonomisk styrke er dermed Sør-Afrika klart det svakeste BRICS landet. De har også et betydelig svakere befolkningsgrunnlag. Med en befolkning på knapt 50 millioner har Sør-Afrika ikke det samme grunnlaget for en stor intern økonomi som de andre BRICS landene har.

Når det gjelder Norges handel med Sør-Afrika og norske økonomiske interesser i Sør-Afrika så er disse minimale vi importert i 2010 varer for rundt 2,7 milliarder og eksporter varer for rundt 800 millioner (SSB 2011). I all hovedsak er det vi kjøper fra Sør-Afrika Kobber til

norsk metall industri for rundt 2,1 milliard i året. Det er liten grunn til å tro at Sør-Afrika kommer til å spille noen stor rolle i norsk handelspolitikk.

Når det kommer til fredspolitikken så er et samarbeid med Sør-Afrika mulig, men Sør-Afrikas innflytelsessfære i Afrika virker å være betydelig begrenset. USA som den globale hegemonen har interesser her og Kina har vist stor interesse for å gjøre investeringer på kontinentet. Sør-Afrika har ikke greid å vise evne til å ta den leder rollen som kreves av en regional stormakt. Sør-Afrika er et av de landene i Afrika som har kommet lengst i demokratiserings prosessen og dette gjør at landet er en mulig partner for Norge i vår fredspolitik i Afrika og dermed også en mulig motvekt mot kinesisk innflytelse i Afrika.

Oppsummering av norsk utenrikspolitikk i en multiregional verden.

For Norge vil det i en multiregional verden være nødvendig å ha mange flere baller i luften samtidig. Vi har et forhold til USA som vi må balansere opp mot vårt forhold til en rekke andre regionale aktører. Det er stor forskjell på hvor viktig de forskjellige aktørene er på de forskjellige elementene av norsk utenrikspolitikk. Det er USA, Russland og EU som er sentrale i sikkerhetspolitikken. Altså det tradisjonelle sikkerhetstrianglet. Ingen av de andre fremtredende maktene har noen direkte betydning for norsk sikkerhetspolitikk. Den påvirkningen de har er i form av å påvirke USAs sikkerhetspolitikk. Når det kommer til handelspolitikken er det EU som er klart viktigst. Russland og Brasil er viktige i forhold til norsk olje og energi politikk. Kina og India har stort potensiale til å spille en viktig rolle i norsk handelspolitikk på grunn av den store økonomiske veksten. Sør-Afrika har så godt som ingen betydning for Norges handelspolitikk. USA spiller hovedsakelig en rolle for norsk handelspolitikk gjennom sin rolle i det internasjonale økonomiske systemet, en rolle som trolig vil være minkende i en multiregional verden, og ikke gjennom den direkte handelen mellom landene. Når det gjelder fredspolitikken så ser man at USA og EU ikke byr på spesielt mange utfordringer for norsk fredspolitik. Både Russland og Kina kan by på dilemmaer der Norge må ta et valg mellom en idealistisk fredspolitik og landets egeninteresser. Brasil, India og Sør-Afrika kan alle være verdifulle samarbeidspartner for norsk fredspolitik. Det man ser er at norsk utenrikspolitikk i en multiregional verden vil være mer komplisert enn norsk utenrikspolitikk i en unipolar verden.

Avslutning

Det er vanskelig å si noe definitivt om fremtiden for norsk utenrikspolitikk. Jeg har tegnet to mulige scenarioer for det internasjonale systemet i den nære fremtid og drøfter hva disse kan bety for norsk utenrikspolitikk. Det første scenarioet er på mange måter et status-quo scenario der verden fortsetter å være unipolar. Dette betyr at norsk utenrikspolitikk vil fortsette i stort sett samme hoved-spor som tidligere. Det strategiske triangelet som vi kjenner fra Kjellén (1917: 71) med tre store makter som påvirker norsk utenrikspolitikk vil, fremdeles være tilstede. Her er USA Norges viktigste allierte, Russland er Norges viktigste utfordrer og EU er Norges viktigste handelspartner.

Det andre scenarioet som jeg fremstiller tar for seg et mulig skifte i det internasjonale systemet der de fremvoksende BRICS-landene melder seg som nye stormakter. I dette scenarioet er verden fremdeles unipolar. USA er fremdeles verdens dominerende stormakt. Men dette er også en multiregional verden. De nye stormaktene er spredd over alle verdens hjørner og ikke sentrert rundt den vestlige verden slik vi er vant til. Dette betyr at lokal maktbalanse blir betydelig viktigere. Siden USA sin makt blir spredt tynt gir dette muligheten for de nye maktene å finne en lokal maktbalanse med USA. Den globale makten til USA blir mindre viktig enn den relative makten USA kan yte i hver enkelt region.

Vi kunne ha tenkt oss en rekke andre ulike scenarioer slik som at verden går over i et bipolar system med Kina og USA som verdens to supermakter eller et multipolart system USA, Kina, India og EU er noenlunde likevektig i det internasjonale systemet. Dette er scenarioer det ikke vært plass til her, men som man ikke umiddelbar skal avfeie.. Disse to scenariene jeg har tatt for meg er knyttet opp til et tidsperspektiv på en mannsalder. Det er vanskelig å spå om fremtiden og jo lengre frem i tid man forsøker å trekke trendene jo større usikkerhet er det.

For Norges del har betyr dette skiftet at det er en rekke nye maktsentre i verden som Norge må ta hensyn til i utenrikspolitikken sin. La oss da se på hva som skiller de to scenariene fra hverandre når det kommer til de tre hovedelementene i norsk utenrikspolitikk, sikkerhets-, handels- og fredspolitikk.

Sikkerhetspolitikken

I begge scenariene er det store likheter når det kommer til Sikkerhetspolitikken. USA vil være den viktigste aktøren i forhold til norsk sikkerhetspolitikk uansett om verden fortsetter å være unipolar eller om den blir multiregional. På samme måte som USA fremdeles er Norges viktigste allierte så er Russland den største utfordringen for Norge sikkerhetspolitisk i begge scenariene. De europeiske landene er handelspolitisk viktig, men de er av mindre betydning for Norges sikkerhetspolitikk i den unipolare verden fordi det er USA som står som garantist for Norges sikkerhet. Norge står utenfor EUs sikkerhetspolitikk og er dermed avhengig av USA. Men i en unipolar verden vil også EU være tett knyttet opp mot USA. Avstanden mellom Norge og EU i sikkerhetspolitikken er dermed liten fordi begge følger USA i de store sakene. Så lenge USA er den klart dominerende makten trenger Norge i liten grad sikkerhetspolitisk støtte fra de europeiske landene.

Når det kommer til den multiregionale verdenen, så medfører den en stor usikkerhet om i hvor stor grad USAs oppmerksomhet kommer til å rette seg bort fra Europa. For Norge er dette den største forskjellen i sikkerhetspolitikken i en multiregional verden. På grunn av at USA har flere andre regionale hensyn, vil USA rette sin sikkerhetspolitisk oppmerksomhet mer mot andre regioner. Dette vil gå på bekostning av sikkerhetspolitisk oppmerksomhet til Europa. For i sikkerhetspolitikken er det de vanskelige og urolige regionene som får oppmerksomhet. Europa er en mer stabil region enn for eksempel Asia. Europa er en status quo region. Det er ikke dermed at det europeiske kontinentet mindre viktig for USA. Men, det er ikke her hovedutfordringene for USA ligger.

Konsekvensen av dette er at Norge i større grad blir sikkerhetspolitisk avhengig av de andre europeiske landene (i NATO). USA er fremdeles den viktigste premissleverandør for europeisk og norsk sikkerhetspolitikk, men Europas betydning øker i norsk sikkerhetspolitikk. Norsk sikkerhetspolitikk må ha flere ben å stå på ettersom det er en fare for at USA sin oppmerksomhet vil være mer fokusert på urolige regioner som Midtøsten og Asia enn på Europa.

Når det gjelder de fremvoksende BRICS landene så er det kun Russland som er av direkte betydning for norsk sikkerhetspolitikk. Dette på grunn av den territoriale nærheten, de andre

BRICS landene er i geografiske posisjoner som gjør at de ikke er noen trussel for Norges sikkerhetspolitikk.

Handelspolitikken

I handelspolitikken er EU den viktigste aktøren for Norge i begge scenarioene. Det er Europa som er Norges nærmeste marked og det er disse landene Norge handler mest med. Så godt som alle Norges største eksportvarer, olje og gass, går til det europeiske markedet. Når det gjelder USAs betydning for Norges handelspolitikk, så er USA en ikke ubetydelig handelspartner for Norge, men ikke i nærheten av på samme nivå som EU landene. USA spiller imidlertid en viktig handelspolitisk rolle som premissleverandør for spillereglene i verdensøkonomien. USA står som garantist for frihandelen i en fortsatt unipolar verden. USAs rolle forandres noe i den multiregionale verden. Det vil her komme nye økonomiske makter som vil sette sitt preg på hvordan verdenshandelen foregår. USA vil fremdeles spille en toneangivende rolle i å fastsette internasjonale spilleregler for hvordan den internasjonale økonomien er organisert. Norge er tjent med at disse spillereglene holder seg lik de vi har i dag. Det økonomiske systemet vi har i dag er i Norges interesser. Her er det et åpent spørsmål i hvor stor grad enkelte av de fremvoksende maktene ønsker å forandre disse spillereglene.

Når det gjelder Norges handelspolitikk, er den store forskjellen i en multiregional i motsetning til en unipolar verden, at i den multiregional verdenen er det en rekke andre makter som har økonomisk betydning for Norge på grunn av økonomisk vekstpotensiale. Kina og India er minimale handelspartnere for Norge i forhold til EU i dag, men disse landene har et så stort økonomisk potensiale at Norge vil må ta hensyn til dem i sin handelspolitikk. Hvis Kina fortsetter sin økonomiske vekst vil de ta igjen USA økonomisk innen 2028. Brasil som har ikke det samme vekst potensialet, men landet har råvarerressurser i olje og bauxitt som gjør at dette landet er av stor interesse for det norske næringslivet.

Fredspolitikken

Fredspolitikken skiller seg ut fra handels- og sikkerhetspolitikken. Mens de er knyttet opp mot materielle interesser, er fredspolitikken knyttet opp mot normer og idealer. Man har argumenter for at en fredspolitikk gagnar Norge -, man kan blant annet peke på at fredspolitikken ved flere anledninger har blitt brukt for å gi Norge adgang til maktens

korridorer i Washington (Godal 2003). Gjennom fredspolitikken skaper dessuten Norge en fredeligere verden og styrker folkeretten noe som er viktig for sikkerheten til en småstat slik som Norge. Dette er en positiv bieffekt, men i sin natur er fredspolitikken idealistisk. Denne idealismen gjør at fredspolitikken visjoner på en rekke områder kan komme i konflikt med sikkerhets- og handelspolitiske interesser.

Forskjellene mellom en unipolar og en multiregional verden ligger her på at i en unipolar verden er det hovedsakelig forholdet til USA og Russland som kan skape utfordringer for Norges fredspolitikk. Når det gjelder USA har Norge forpliktelser som kan føre oss inn i konflikter som kan svekke vår legitimitet i forhold til fredspolitikken. Afghanistan er et godt eksempel på dette der det kan argumenteres for at det å ha norske soldater som deltar i kamphandlingen svekker vår legitimitet når vi prøver å skape fred i verden. Dilemmaene for fredspolitikken når det gjelder Russland går på at Norge må være forsiktige med å involvere seg i konfliktene i Russlands bakgård, da spesielt i Kaukasus. Den norske fredspolitikken er også en liberal fredspolitikk, demokrati og menneskerettigheter er sentrale verdier som spiller en avgjørende rolle for fredspolitikken. Dette er verdier som vi deler med USA, noe som gjør at fredspolitikken prinsipielt går godt overens med vårt forhold til USA (Støre 2006).

I en multiregional verden må Norge balansere flere forhold i fredspolitikken. Vi har nye regionale stormakter som setter begrensninger på hvordan Norges fredspolitikk kan se ut. Av disse nye maktene er det ikke alle som har samme forståelse som Norge for betydningen av menneskerettigheter og demokrati. Det å involverer seg i for eksempel frihetsbevegelsene i Tibet vil ikke bli tatt positivt i Kina og vil kunne gå utover norske handels interesser. På den andre siden er også de enkelte av de fremvoksende BRICS-landene mulige partner for Norge i fredspolitikken. I Afrika kan f.eks Sør-Afrika bli en nyttig samarbeidspartner. Norges fredspolitikk vil måtte tilpasses til hver av de regionale stormaktene vi involverer oss i tillegg til å ta hensyn til den globale stormakten USA. Fredspolitikk i en multiregional verden vil ikke være like enkelt som før.

Jeg har valgt å fokusere på disse tre hovedområdene av utenrikspolitikken. Jeg har forholdt meg til en ganske klassisk forståelse av sikkerhetspolitikken og har ikke gått inn på de nye truslene slik som terror. Terror er imidlertid ikke en eksistensiell trussel for de fleste stater. Frykten for terror ser ut til å gjøre mer skade i den vestlige verden enn selve terroren. Jeg har heller ikke tatt for meg den internasjonale miljø og klimapolitikken. Dette er et område der

det er mulig å forestille seg at en multiregional verden i større grad vil føre til et null-sum spill mellom stormaktene der ingen er villige til å ta kostnaden. Det kan også tenkes at multiregionalitet kan føre med seg at de regionale stormaktene tar lederskap på slike spørsmål i sin region, slik som EU har gjort i Europa.

Oppsummering

Utenrikspolitik er tilpassingens kunst. Norsk utenrikspolitik er i stadig forandring og må tilpasse seg endringene i det internasjonale systemet. Verden står ovenfor et potensielt skifte fra en unipolar verden til en multiregional verden. Dette er noe norsk utenrikspolitik må ta inn over seg og være i forkant av utviklingen. Det er mulig at verden fortsatt vil være unipolar i lang tid fremover, men Norge må likevel være forberedt på et mulig skifte i det internasjonale systemet. På enkelte områder vil det ikke være store forskjeller i forhold til om verden fortsetter å være unipolar eller blir multiregional. Norges sikkerhetspolitikk vil uansett være sentrert rundt vårt medlemskap i NATO og den potensielle trusselen som Russland utgjør. Forskjellen ligger i hvor mye av USAs oppmerksomhet er rettet bort fra Europa. I sikkerhetspolitikken vil dermed det strategiske triangelet med USA, Russland og Europa som premissgivere for norsk utenrikspolitik fremdeles være relevant. Forskjellene er noe større når det kommer til Handelspolitikken. De europeiske landene og spesielt EU er den viktigste aktøren Norge må ta hensyn til i handels politikken. Dette vil ikke forandre seg selv om man har skifter i det internasjonale systemet. Men på grunn av den stadig voksende økonomiske makten til BRICS landene og da spesielt Kina, India og Brasil så er det flere aktører Norge må ta hensyn til når det kommer til handelspolitikken. Her er det klart at det å se på norsk handelspolitikk utifra et strategisk triangel med USA, EU og Russland ikke lenger like relevant. Russland er av liten innflytelse på norsk handelspolitikk, med unntak av at Norge og Russland har felles interesser i forhold til oljeressurser i nordområdene. Her kan man heller snakke om et strategisk pentagon, med EU, USA, Kina, India og Brasil, som Norge må manøvrere handelspolitikken sin utifra. Kina; India og Brasil er de hurtigvoksende BRICS landene. Og det er ikke uten grunn at Norge alt har utviklet strategier for norsk utenrikspolitik ovenfor disse (Støre 2010) Fredspolitikken er det området der forskjellene er størst mellom den unipolare og den multiregionale verden. Fredspolitikken er alltid i fare for å komme i konflikt med Norges egeninteresser. I en unipolar verden er dette hovedsakelig i forhold til sikkerhetspolitikken. Norges allianse med USA fører med seg forpliktelser som

ikke alltid går overens med en idealistisk fredspolitikk. Og det å holde et godt forhold til Russland setter begrensninger på fredspolitikken spesielt i Kaukasus. I en multiregional verden er disse faktorene i enda større grad til stede. Norsk utenrikspolitikk får flere kontaktflater og dermed nye mulige dilemmaer. Det å drive fredspolitikk i Nærområdene til Kina, India eller Brasil kan gå utover norske økonomiske interesser. Kinas reaksjon på Nobels fredspris i 2010 er et godt eksempel på at slike konflikter kan være skadelig for Norges økonomiske interesser. Men så må det legges til, at den multiregionale verden gir også muligheter for samarbeid med de regionale stormaktene i forhold til fredspolitikk. Konsekvensen er at Norge vil måtte ha en fredspolitikk tilpasset hver enkelt region og vårt forhold til den regionale stormakten.

Konsekvensene av et skifte til en multiregional verden er at norsk utenrikspolitikk må ha et større fokus på hva som er i Norges interesser og hvordan Norges interesser kan komme i konflikt med de forskjellige nye regionale stormaktene. Det har historisk vært snakket veldig sjelden om nasjonale interesser i diskursen om norsk utenrikspolitikk. Interesser er noe verdens stormakter forstår, når Norge skal kommunisere vår utenrikspolitikk til våre samarbeidspartner så er det nødvendig at Norge er klare på hva som er Norges interesser. Norge vil i stadig større grad måtte utvikle en utenrikspolitikk tilpasset hver enkelt region og måten de forskjellige regionale stormakten forholder seg til det internasjonale systemet. En forståelse for hvordan disse maktene ser på det internasjonale systemet og sin plass i det vil være nødvendig for å utforme en norsk utenrikspolitikk som er tilpasset en multiregional verden.

Kilder:

Bahayyacjarya, Abhijit (2010) "Who Rules The Indian Ocean?" *Geopolitics* nr. 10 : 6-9

Blanchard, Olivier (2009) *Macroecoomics* Cambridge, United Kingdom: Pearson International 5ed

Bondevik, Kjell Magne (2005) "Altruism as National Interest", *Russia in Global Affairs*, vol.3, nr. 3 : 153-162

Buzan, Barry (2004) *The United States and the Great Powers*. Cambridge, United Kingdom: Polity Press

Buzan, Barry og Foot, Rosemary (red) (2004) *Does China matter? A reassessment. Essays in memory of Gerald Segal*. London: Routledge

Buzan, Barry og Wæver, Ole (2003) *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge: Cambridge University Press

Chomsky, Noam (1999) *The New Military Humanism: Lessons from Kosovo*. Pluto Press

Clarke, M. og White, Brian (red.) (1989) *Understanding Foreign Policy. The Foreign Policy Systems Approach*. London: Edward Elgar

CME (2011) *Petroleum Contract Launch* Hentet fra <http://www.cmegroup.com/trading/energy/online-marketing/energy-update-041411.html#3> besøkt den 19.4.2011

Coleman, Katharina Pichler (2007) *International Organisations and Peace Enforcement: The Politics of International Legitimacy*. Cambridge : Cambridge University Press

Dam, Kenneth W (1982) *The rules of the game:Reform and evolution in the international monetary system*. Chicago:University of Chicago Press

Edstrøm, H.,N. T. Lunde og J. H. Matlary (reds.) (2009) *Krigerkultur i en fredsnasjon*. Oslo: Abstrakt forlag

EDA (2010) *European - United States Defence Expenditure in 2009* hentet fra <http://www.eda.europa.eu/defencefacts/> hentet den 9.4.2011

Energy Information Administration (2010) *International Energy Statistics* hentet fra <http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm?tid=5&pid=5&aid=2> hentet den 9.4.2011

Fairbank , John K. (1968) *The Chinese World Order*. Cambridge: Harvard University Press

Fischer, Horst og McDonald, Avril (2000) *Yearbook of International Humanitarian Law: 2000*. Cambridge: Cambridge University Press

- Freeman, Chas. W. (1997) *Arts of Power: Statecraft and Diplomacy*, Washington: United States Institute of Peace Press
- Ford; Wendell H (red.) (1989) *Inaugural addresses of the presidents of the United States: from George Washington to George W. Bush*. Washington, D.C: United States Government Printing Office
- Galtung, Johan (1972) *European Community: A superpower in the making*. London: Allen & Unwin
- Godal, Bjørn Tore (2003) *Utsikter. Store lille Norge i en ny verden* Oslo: Aschehoug
- Guttman, R.J. (2001) *Europe in the New Century*, Lynne Rienner Publishers
- Haass, Richard N. (1997) *The Reluctant Sheriff: The United States After the Cold War*. New York: Council on Foreign Relations
- Halpin, Tony (2009) "Brazil, Russia, India and China form bloc to challenge US dominance". *The Times*, 17 June 2009
- Harpviken, Kristian Berg og Inger Skjelsbæk (2010) "Tilslørt fredspolitik", *Nytt Norsk Tidsskrift*, vol, 27 nr. 4: 379–388
- Heiberg, J.V. (red.) (1906) *Unionens oppløsning 1905 - Officielle aktstykker vedrørende unionskrisen og Norges gjenreisning som helt suveræn stat*. Christiania
- Huntington, Samuel P. (1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York, Simon & Schuster
- Huntington, Samuel P. (1999) "The Lonely Superpower" *Foreign Affairs*, vol, 78 nr. 2: 35-49
- Ikenberry, John G . (red.) (2002) *America Unrivaled: The Future Of the Balance of Power*. Ithaca New York: Cornell University Press
- IMF (2010) *World economic outlook database* hentet fra <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/index.aspx> hentet den 2.3.2011
- Jefferson, Thomas (1801) "First Inaugural Address In the Washington, D.C" I Ford, Wendell H (red) (1989) *Inaugural addresses of the presidents of the United States: from George Washington to George W. Bush*. Washington, D.C: United States Government Printing Office
- Jervis, Robert (2006) "The Remaking of a Unipolar World," *Washington Quarterly*, nr. 29: 7-19
- Kagan, Robert (2002) Power and Weakness," *Policy Review*, Nr. 113: 3-27
- Kaplan, Morton A. (1957) *System and Process in International Politics*. New York: John Wiley & sons

- Kang, David C. (2003) "Getting Asia Wrong: The Need for New Analytical Frameworks," *International Security*, vol. 27, nr. 4: 57–85
- Karaagac, John (2000). *Ronald Reagan and Conservative Reformism*. New York: Lexington Books.
- Katzenstein, P.J (2005) *A World of Regions: Asia and Europe in the American Imperium*, by London: Cornell University Press
- Kennedy , Paul Michael (1987) *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York: Random
- Khanna, P (2008) *The Second World: Empires and Influence in the New Global Order*, New York: Random House
- Kjellén, Johan Rudolf (1917) *Der staat als Lebensform* Leipzig: S. Hirzel
- Klare, Michael T. (2009) *Rising Powers, Shrinking Planet: The New Geopolitics of Energy* New York: Henry Holt & Company
- Knutsen, Torbjørn L. og Neumann, Iver B. (2002) "Innledning" i Neumann Iver B. (red): *Global Politikk*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag
- Kupchan, Charles A. (1999) "Life After Pax Americana" *World Policy Journal*, vol. 16, nr. 3: 20-27
- Laitikainen, K.V. og Smith, K.M. (2006) *The European Union at the United Nations: Intersecting Multilateralisms*. Houndmills, UK: Palgrave Macmillan
- Leira, Halvard, (2004) "hele vort folk er naturlige og fødte Fredsvenner –Norsk fredtenkning fram til 1906" *Historisk Tidsskrift*, vol. 83, nr. 2: 152-80
- Leira, Halvard, Axel Borchgrevink, Nina Græger, Arne Melchior, Eli Stamnes, Indra Øverland (2007) *Norske selvbilder og norsk utenrikspolitikk*. Oslo: NUPI
- Leonard, Mark (2006) *Why Europe Will Run the 21st Century*, New York: Perseus Books Group
- Lewis, Joh Wilson og Litai, Xue (2006) *Imagined Enemies: China Prepare for Uncertain War*. Stanford: Stanford University Press
- Lundestad, Geir (1985) "Nasjonalisme og internasjonalisme i norsk utenrikspolitikk: Et faglig-provoserende essay". *Internasjonal Politikk*, Temahefte 1
- Læg Reid, T. (1996) "Den 'nye' utanrikspolitikken: humanitær assistanse som realpolitikk? i Neumann og Ulriksen, red., *Sikkerhetspolitikk: Norge i makttriangler mellom EU, Russland og USA*, Tano: Oslo

- Matlary, J.H. (2002) «Verdidiplomati – kilde til makt?», *Rapport nr. 46, Maktutredningen*, Oslo.
- Matlary, J.H (2009) ”Kriger i kamuflasje? Profesjonen og politikken” I Edstrøm, H.N. T. Lunde og J. H. Matlary (red) *Krigerkultur i en fredsnasjon*. Oslo: Abstrakt forlag
- Neumann Iver B. (red.): *Global Politikk*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag
- Nobelprize.org (2011) List Nobelprize hentet fra http://nobelprize.org/nobel_prizes/lists/all/create.html besøkt den 3.5.2011.
- Nye, Joseph S.(1991) *Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power*. New York: Basic Books
- O’Neill, Jim (2001) *Building Better Global Economic BRICs*. Goldman Sachs Global Economic Research
- O’Neill, Jim (2007) *Brics And Beyond*. Goldman Sachs Global Economic Research
- Peng, Zhou og Yun, Enbing, (2004) “Developing the Theory of Strategic Deterrence with Chinese Characteristics,” *China Military Science*, No 3.
- Reid, T.R. (2004) *The United States of Europe*, London: Penguin Books
- Reinhart , Carmen M og Rogoff, Kenneth S. (2009) *This time is Different: Eight Centries of financial Folly*. Princeton University Press
- Riste, Olav (2001). *Norway’s Foreign Relations*. Oslo: Universitetsforlaget
- Rosefielde, Steven (2004). *Russia in the 21st Century: The Prodigal Superpower*. New York: Cambridge University Press.
- Rywkin, Michael (2008) "Russia: In Quest of Superpower Status". *American Foreign Policy Interests*, vol. 30, nr. 1: 13–21
- Shirk, S (2008) *China: Fragile Superpower*, Oxford University Press
- Smith, K.M. (2006) “Speaking with one voice? European Union co-ordination on human rights issues at the United Nations”. *Journal of Common Market Studies*, vol. 44 nr. 1: 113–137
- Smith, Rupert (2005) *The Utility of Force*. New York: Vintage Books
- Socor, Vladimir (2005) "Kremlin Refining Policy in 'Post-Soviet Space'," *Eurasia Daily Monitor*, vol, 2 nr: 27
- Stockholm International Peace Research Institute (2009) *The SIPRI Military Expenditure Database* Hentet fra <http://milexdata.sipri.org/> hentet den 2.3.2011

Støre, Jonas Gahr (2006) *Norge og USA – felles fremtid?* Tale Oslo Militære Samfunn, 23. oktober 2006 Hentet fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2006/norge-og-usa--felles-fremtid.html?id=273564 hentet den 26.3.2011

Støre, Jonas Gahr (2010) *Innlegg på informasjonsmøte om regjeringens Brasil-strategi* Tale Litteraturhuset, Oslo, 21. juni 2010 Hentet fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2010/brasil_strategi.html?id=609184 hentet den 22.5.2011

Støre, Jonas Gahr (2011) ”En Annerledes Sormakt” *Internasjonal Politikk*, vol. 69 nr: 2: 205-209

SSB (2011) *Samhandelen med de enkelte land* hentet fra <http://www.ssb.no/muh/> hentet den 2.3.2011

Tamnes, Rolf (1997) *Oljealder. 1965–1995*, bind 6 i *Norsk utenrikspolitikk historie* Oslo: Universitetsforlaget

Telø, M. (2009) *The European Union and Global Governance*. London: Routledge

Thune, H. (1997), ”Idealisme og egennytte” i *Dagbladet*, 24. november

Toje, A (2010) “Norsk utenrikspolitikk- en kritikk” *Nytt Norsk Tidsskrift*, vol. 27 nr. 1: 207-217

Utenriksdepartementet (2011) *Regjeringens Brasil-strategi, Nye perspektiver på et tradisjonsrikt forhold*. Utenriksdepartementets Hustrykkeri

Walt, Stephen (2006) *Taming American Power: The Global Responses to American Primacy*. New York: Norton

Waltz, Kenneth N. (1979) *Theory of International Politics*. Reading, Mass: Addison-Wesley

White, Brian (1989) "Analysing Foreign Policy" i M. Clarke og Brian White, (red). *Understanding Foreign Policy. The Foreign Policy Systems Approach*. London: Edward Elgar

Wohlforth, William C (2002) “U.S Strategy in a Unipolar World” I Ikenberry, John G .red (2002) *America Unrivaled: The Future Of the Balance of Power*. Ithaca New York: Cornell University Press

Wohlforth, William C (2009) "Unipolarity, State Behavior and Systemic Consequences," *World Politics*, vol. 61, nr. 1: 1-27

Zakaria, Fareed (2008) *The Post-American World*. W.W. Norton & Company

Zhou, Chen (2009) “On the Development of China’s Defense National Defense Policy in the New Situation,” *Chinese Military Science*, no. 6

Østerud, Ø (2006) "Lite land som Humanitær stormakt" *Nytt Norsk Tidsskrift*, vol. 23, nr. 4:
303–316